

Skript 46.3

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Herfst 2024

COLOFON

Skript Historisch Tijdschrift
Jaargang 46 nr. 3, Herfst 2024
ISSN 0165-7518

Skript Historisch Tijdschrift
Postbus 1626
1000 BP Amsterdam
info@skript-ht.nl
www.skript-ht.nl

Skript Historisch Tijdschrift verschijnt viermaal per jaar en biedt studenten van verschillende universiteiten de mogelijkheid om hun wetenschappelijke werk aan een breed publiek te presenteren.

Een abonnement op Skript kost 24,95 euro per jaar en kan worden afgesloten via de website of door contact op te nemen met de redactie. Losse nummers zijn verkrijgbaar via de webshop en bij Boekhandel Athenaeum in Amsterdam.

Redactie Yoni de Vries (hoofdredacteur), Fleur van Aalst (hoofdredacteur), Joost Oosterhuis, Merleau Neuféglise, Roos Nolten, Golan Verbruggen, Yara de Lange, Krijn Korsman, Pim Storm, Stephanie de Graaf

Vormgeving Yoni de Vries, Golan Verbruggen en Merleau Neuféglise

Eindredactie Pim Storm

Redactieraad prof. dr. P.H. van Dam, dr. L.H. van Hasselt, drs. M. Hertog, dr. A. Nobel en dr. N.P.D.W. van Kleij

Advertenties Inlichtingen bij de redactie

Drukwerk Printenbind.nl, Amsterdam

Prijs € 7,50

GEACHTE LEZER,

Nadat de redactie fris is teruggekeerd van een zomeruitje in de historische omgeving van Ieper, zijn we verheugd om het zesenvetigste herfstnummer van *Skript Historisch Tijdschrift* te presenteren. In deze uitgave leest u twee interviews die thema's van familiegeschiedenis, *oral history* en 'vergeten geschiedenis' aankaarten. Redacteurs Yara de Lange en Roos Nolten spraken met journalist Maartje Duin over haar podcast *Mina & Mevrouw*. Hierin staat Duins eigen familiegeschiedenis op de voorgrond: namelijk de relatie van haar overgrootmoeder, de gravin van Lynden-Calkoen, en haar dienstmeisje Mina. Redacteur Merleau Neuféglise sprak met Maarten de Leede, die tot voor kort werkte als junior conservator bij het Valkhof Museum in Nijmegen. In dit interview leest u over het *Diorama van de Surinaamse plantage Kerkshoven*, die na velen jaren verborgen in het depot te zijn geweest nu in de schijnwerpers staat. Verder leest u een viertal van recensies. Stephanie de Graaf recenseerde *Moeders des Vaderlands. De vrouwen die de Nederlanden vormden*, Timo Vlieger bespreekt *English national identity and the image of the Dutch. From the Armada to the Glorious Revolution*, en de bundel *Vrouwen rondom Johan de Witt* werd gerecenseerd door Joost Oosterhuis. Daarnaast recenseert Krijn Korsman de (fictief-)historische serie *Shōgun*.

De artikelen in deze uitgaven stellen ieder de analyse van historisch bronmateriaal centraal. Casper Pietrow schrijft over de diplomatieke rol van de VOC in de Maledivische troonopvolging aan het begin van de achttiende eeuw. Sultan Muzhir al-Din verloor zijn troon aan Muzaffar Muhammad Imaduddin II, waarbij beiden hulp vroegen aan de VOC. De auteur laat door middel van de analyse van briefuitwisseling zien wat de politieke en diplomatieke dynamiek was tussen de VOC en relatief kleinere Aziatische staten zoals de Malediven.

Judith te Kronnie analyseert de Nederlandse achttiende-eeuwse schrijfster Maria ter Meetelen, die meer dan een decennia als slaafgemaakte in Marokko doorbracht. In gevangenschap schreef ze een verslag getiteld: *Wonderbaarlyke en merkwaardige gevallen van een twaalf jarige slaverny van een vrouspersoon. Genaemt Maria ter Meetelen, woonagtig tot Medenblik*. In de historiografie heeft het verslag bekendheid verworven door de assertieve houding van Maria. Judith te Kronnie keert zich tot de invloed van religie in het werk.

Als laatste schrijft Ellie van Eijk in haar artikel over een collectie van gedichten van de Koreaanse geleerde Sin Hūm uit de zeventiende eeuw. De collectie, getiteld *Twenty poems on drinking wine*, schreef Sin nadat hij in 1613 werd verbannen. De auteur zet uiteen hoe Sin omging met de realiteit van zijn verbanning en hoe hij reflecteerde op het politieke landschap van zijn tijd. Daarnaast bespreekt de auteur hoe Sin zich liet inspireren door de Chinese dichter Tao Yuanming en vergelijkt ze beide dichters op thematisch vlak.

Dan de kwestie van de 'troonopvolging' binnen *Skript Historisch Tijdschrift*. Na een jaar hoofdredacteurs te zijn geweest, dragen wij met veel vertrouwen het hoofdredacteurschap over aan Roos Nolten en Krijn Korsman. Wij wensen hun veel succes!

Wij wensen u veel leesplezier toe!

Fleur van Aalst en Yoni de Vries

INHOUDSOPGAVE

- 6 Op de vlucht**
De Maledivische sultan die zijn rijk verloor en de
VOC om hulp vroeg (1706-1712)
Casper Pietrow
- 18 Religie en representatie**
De religieuze invloeden in het gevangenenverslag van Maria
ter Meetelen (1731-1743)
Judith te Kronnie
- 31 Exile through the lens of harmony**
How Sin Hüm used hè-Tao poetry to cope with political exile
Ellie van Eijk
- 42 Interview met Maartje Duin**
Van romantiek naar rauwe werkelijkheid:
over het demystificeren van de eigen familiegeschiedenis
Roos Nolten en Yara de Lange
- 49 Interview met Maarten de Leede**
Een venster naar een onderbelicht verleden:
het diorama van Kerkshoven
Merleau Neuféglise
- 52 Recensie: De verborgen kracht van vrouwelijke leiders**
Stephanie de Graaf
- 55 Recensie: De macht van taal en cultuur**
Krijn Korsman
- 58 Recensie: Tussen bronuitgave en geschiedwerk**
Joost Oosterhuis
- 61 Recensie: Kanaalconnecties**
Timo Vlieger
- 63 Abstracts**

OP DE VLUCHT

DE MALEDIVISCHE SULTAN DIE ZIJN RIJK VERLOOR EN DE VOC OM HULP VROEG (1706-1712)

Casper Pietrow

De Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) had tijdens haar bestaan contact met diverse entiteiten, waaronder grote rijken zoals de Mogol- en de Ming-dynastie. Naast deze invloedrijke spelers in het politieke landschap onderhield de VOC ook relaties met kleinere rijken die minder prominent aanwezig waren in de politieke arena van Azië, zoals het Sultanaat Bima. Deze interacties zijn echter vaak historisch interessant, omdat de VOC hierdoor in unieke situaties terecht kwam en gedwongen werd om specifieke benaderingen te ontwikkelen. Dit artikel richt zich op een dergelijke situatie: een Maledivische sultan genaamd Muzhir al-Din die uit zijn eigen rijk vluchtte en bij de VOC om hulp vroeg om zijn heerschappij te herstellen.

Het doel van dit onderzoek is om meer zichtbaarheid te geven aan de Maledivische geschiedenis door gebruik te maken van VOC-bronnen. Daarnaast draagt dit onderzoek bij aan de historiografie van het politieke landschap van de VOC. Door de casus van sultan Muzhir al-Din te bestuderen, wordt inzicht verkregen in de unieke diplomatieke en politieke dynamiek tussen de VOC en kleinere Aziatische rijken.

Het verhaal over de gevluchte sultan Muzhir al-Din is indertijd in slechts twee secundaire bronnen genoemd en vanuit één perspectief. Een enkele Arabische bron parafraseerde het evenement in twee zinnen: 'De Maledivische sultan Muzhir al-Din vertrok naar Mekka en strandde in India, waarna Muhammad Imaduddin zijn troon overnam.'¹ De tweede secundaire bron van Harry Charles Purvis Bell was een meer gedetailleerde herverselling. Zijn verhaal werd echter ook in minder dan tweehonderd woorden uitgelegd en slechts vanuit één perspectief, waarbij bijvoorbeeld de rol van de VOC in het verhaal ontbrak.² Het verhaal in dit artikel biedt tal van perspectieven van de Malediviërs, waaronder die van het hof van Muhammad Imaduddin en van Muzhir al-Din. Bovendien zijn er ook gedetailleerde perspectieven van de VOC over deze situatie beschreven. Hiervoor zullen vijf brieven bestudeerd worden. Dit waren brieven afkomstig van de VOC, maar ook van de zittende sultan en de vluchtende sultan. Het is belangrijk om te beseffen dat we met partijdige bronnen te maken hebben. Zo schetste Muzaffar Muhammad Imaduddin II logischerwijs een negatief beeld van zijn rivaal. De gevluchte sultan, Muzhir al-Din, gaf in zijn eigen correspondentie een andere uitleg en motiveerde zijn acties; deze kunnen ook onwaarheden bevatten. Tussen deze brieven door besprak ook de VOC de situatie en hoe ze hierop zouden reageren. Al deze perspectieven en discussies samen zullen worden besproken, waarna er een gedetailleerd beeld ontstaat van de gebeurtenissen die plaatsvonden.

Allereerst zal een inleiding worden gegeven over de handels- en diplomatieke relatie tussen de VOC en de Malediven. Hierbij wordt uitgelegd waarom de VOC interesse had in de eilanden en welke doelen zij daar nastreefden. Daarnaast wordt besproken wat de algemene patronen waren in de politieke relaties waarin de VOC zich bevond, zowel met grote als kleinere rijken. Deze inleiding biedt achtergrondinformatie waarmee later conclusies en vergelijkingen gemaakt kunnen worden. Het verhaal van de gevluchte sultan wordt in drie delen besproken. Eerst wordt de versie van de concurrerende sultan Muzaffar Muhammad Imaduddin II behandeld. Vervolgens komt het perspectief van Muzhir al-Din aan bod, de besproken sultan zelf, die een ander verhaal vertelt. Daarna worden de bijbehorende correspondenties van de VOC besproken, die meer context en een afsluiting van het verhaal geven. Tot slot zal een conclusie worden gegeven, waarin de uitgelichte politieke relatie wordt vergeleken met andere politieke relaties van de VOC.

Cornelis Steiger, *Colombo gezien vanaf de rede* (1710), van: Rijksmuseum, Rijksstudio, verkregen via <https://www.rijksmuseum.nl/nl/rijksstudio>

Historische context

Tijdens de zeventiende eeuw voerde de VOC geregeld oorlog tegen de Portugezen, wat leidde tot een overwinning voor de VOC en de verwerving van aanzienlijke gebieden in Ceylon en Malabar.³ Hierdoor verkreeg de VOC ook hegemonie over de Maledivische eilanden en werden ze de opvolgers van de Portugezen. In tegenstelling tot de Portugezen streefde de VOC echter niet naar kolonisatie van de eilanden, maar beschouwde deze als potentiële handelspartners.⁴

Dit is opvallend, aangezien de Malediven weinig natuurlijke rijkdommen bezaten. Er waren geen mineralen op de eilanden en er werden geen gewassen verbouwd, omdat de eilanden voornamelijk uit zand bestonden. De Malediven waren niet zelfvoorzienend en moesten handel drijven met andere landen om essentiële producten zoals rijst te verkrijgen.⁵ Ondanks deze beperkingen hadden ze een waardevolle handelswaar waar ze bijna een monopolie op hadden: kaurischelpen, verkregen door de oogst van zeeslakken.

De ligging van de eilandengroep midden in de oceaan maakte het voor de bewoners gemakkelijk om deze slakken in grote hoeveelheden te verzamelen. Kaurischelpen waren waardevol vanwege hun functie als valuta in andere gebieden. In China functioneerden ze als munten voor talrijke handelstransacties en hetzelfde gold voor andere Aziatische landen. Buiten Azië werden kaurischelpen gebruikt om slaafgemaakten in Afrika te kopen, wat het belang van deze schelpen in het handelsnetwerk van de zeventiende eeuw benadrukt.⁶

Om een idee te geven van hoeveel kaurischelpen er beschikbaar waren op de Malediven, kunnen we kijken naar de handelstransacties van de VOC. Een VOC-brief uit 1706 vermeldde dat ze 162.000 pond kaurischelpen uit de Malediven hadden verkregen, terwijl ze slechts ongeveer 100.000 pond uit Malabar en Bengalen samen hadden verkregen, ondanks dat dit veel grotere gebieden waren.⁷ Aangezien Bengalen en Malabar vaak hun kaurischelpen uit de Malediven importeerden, is het bovendien aannemelijk dat een aanzienlijk deel van die honderdduizend pond ook van de Malediven afkomstig was.

Het duurde lang voordat de Malediviërs de VOC accepteerden, waarschijnlijk door de slechte ervaringen die ze met de Portugezen hadden, die hen probeerden te koloniseren en hun Maledivische leiders bekeerden tot het christendom.⁸ De VOC-medewerkers werden meerdere keren weggejaagd tijdens de late zeventiende eeuw.⁹ Echter, langzaam werd er vertrouwen opgebouwd en uiteindelijk werden de twee partijen handelspartners, waarbij de VOC op bevel van de Heren Zeventien zoveel mogelijk kaurischelpen begon te importeren. Het is onduidelijk wanneer de Malediviërs de VOC-vertegenwoordigers begonnen te accepteren, maar na 1723 waren er minder conflicten. De focus van dit artikel ligt op een periode net voordat de relatie begon te stabiliseren: de turbulente jaren van 1706 tot 1712, waarin er veel onzekerheid was in het politieke landschap van de Malediven.

Naast het bespreken van de historische context van de Malediven, is het ook belangrijk om de gebruikelijke benadering van de VOC ten opzichte van Aziatische vorsten toe te lichten. Deze dynamiek kan het best worden beschreven aan de hand van twee verschillende situaties: hoe de VOC omging met grotere rijken en met kleinere rijken. Bij grotere rijken, waar de VOC niet voldoende macht had om invloed uit te oefenen, zoals bij China, Japan en het Mogolrijk, was het vaak de VOC die toenadering zocht in de hoop op een voordelige relatie. Voorbeelden hiervan tonen aan dat de VOC verschillende strategieën gebruikte

om dit te bereiken. Zo is bekend dat VOC-delegaties in China lokale tradities volgden, zoals het knielen op de koude bestrating van het keizerlijk paleis in Beijing tijdens de winter van 1795.¹⁰ Dit toonde de nederige positie die de VOC aannam, in tegenstelling tot de Britten en de Russen. In Japan was de VOC volledig afhankelijk van de welwillendheid van Japan en moest ze zich strikt aan de Japanse regels houden, zoals het alleen mogen verblijven op het kunstmatige eiland Deshima en slechts één keer per jaar een hofreis naar het Japanse vasteland mogen maken.¹¹ In het Mogolrijk werden vergelijkbare privileges verleend door de Mogol khan aan de VOC, waardoor zij daar konden handelen. Het onderhouden van goede relaties met de lokale heersers was cruciaal.¹²

Bij kleinere rijken was de dynamiek vaak anders. Hier kon de VOC meer eisen stellen, zoals te zien was in de betrekkingen met Bima en Makassar. Makassar was in oorlog met de VOC, waarna de VOC erin slaagde hen te onderwerpen in 1667.¹³ Dit gaf de VOC de gelegenheid om een dominante positie te bekleden. De situatie was anders wat betreft het Sultanaat Bima. De VOC verdreef de Makassaren die Bima hadden veroverd, waarna een alliantie werd gevormd met Bima. Dit maakte de VOC tot de dominante partij, waardoor zij voordelige contracten kon bemachtigen.¹⁴ In de volgende hoofdstukken zal een unieke situatie worden beschreven waarin een voormalige Maledivische sultan en de zittende Maledivische sultan de VOC benaderden voor een gunst. Deze gebeurtenis zal verdere inzichten bieden in de relatie tussen de Malediven en de VOC, die vervolgens kan worden vergeleken met andere relaties.

Perspectief Muzaffar Muhammad Imaduddin II

Tijdens de periode 1706-1712 deed zich een opmerkelijke gebeurtenis voor waarbij een Maledivische sultan zijn rijk verliet en later probeerde het terug te veroveren. De redenen voor deze gebeurtenissen variëren per document, aangezien verschillende brieven deze situatie beschrijven vanuit uiteenlopende perspectieven. Om te beginnen met de beschrijving van de concurrent en de nieuwe sultan Muzaffar Muhammad Imaduddin II. Volgens Imaduddin begon het allemaal in 1706, toen de toenmalige sultan van de Malediven, Muzhir al-Din, zijn leger gebruikte om zijn wil op te leggen.¹⁵ Langskomende handelaren werden geconfronteerd met 'onredelijk' hoge tolheffingen en het leger confisqueerde de goederen van Portugese, Britse, Nederlandse en 'Moorse' handelaren (waarbij 'Moorse' verwijst naar moslims), die schipbreuk hadden geleden op de eilanden. Niet alleen werden handelaren uit verschillende regio's getroffen, maar het leger confisqueerde ook de bezittingen van overleden Malediviërs. Tot slot nam Muzhir al-Din al het goud en zilver van de staatsschatkist in beslag.¹⁶

Met de gestolen goederen verliet hij het sultanaat en begon aan een reis naar de stad Mocha, een belangrijke handelsstad in het huidige Jemen, vooral bekend om de koffiehandel.¹⁷ Daar gaf hij al het geld uit dat hij met de tolheffingen en confiscaties vergaard had. Vervolgens zeilde hij terug en arriveerde in de Indiase stad Surat, waar hij een Franse delegatie ontmoette en geld van hen leende. Uiteindelijk kon hij het geleende geld niet terugbetalen, wat leidde tot zijn arrestatie. Hij verbleef een heel jaar in de gevangenis totdat vier van zijn loyale dienaren hem hielpen ontsnappen; deze waren waarschijnlijk met hem meegereisd.¹⁸

Na het horen van zijn ontsnapping stuurde het Maledivische hof een brief naar de VOC-functionarissen in Ceylon, waarin werd vermoed dat de sultan

zich in Ceylon schuilhield. De brief eindigde met een dringend verzoek aan de VOC om deze vluchtende sultan geen hulp te bieden. Vervolgens werd er in 1707 een brief geschreven door Cornelis Jaen Simons, de gouverneur van Ceylon. Deze brief reageert op de voorgaande correspondentie. In de brief feliciteert hij Muhammad Imaduddin met zijn benoeming tot nieuwe sultan. Vervolgens bevestigt hij dat er geen Maledivische schepen waren waargenomen in Ceylon, waardoor het onwaarschijnlijk was dat de Maledivische sultan daar naartoe was gevlucht, al bleek dit later onjuist. De brief sloot af met de verzekering dat de VOC de gevluchte sultan niet zal ondersteunen. De tweede vertaalde brief van Muhammad Imaduddin schetste een vergelijkbaar verhaal van de gebeurtenis. Het grootste verschil was dat Muzhir al-Din zijn geld niet in Mocha, maar in Surat uitgaf om een schuld aan de Fransen af te betalen. Omdat hij niet genoeg had om deze schuld volledig af te betalen, werd hij alsnog gevangengenomen. Verder is het verhaal vergelijkbaar met de eerder beschreven gebeurtenissen.

Aangezien de nieuwe Maledivische sultan om hulp vroeg, kan geconcludeerd worden dat de Maledivische delegatie de VOC als een benaderbare politieke entiteit zag. Vergeleken met eerdere ervaringen, waarbij VOC-vertegenwoordigers niet welkom waren op de eilanden, toont dit aan dat er vooruitgang was in de relatie tussen de VOC en de Malediven. Dat de VOC ook duidelijk maakte de verstoten sultan niet te helpen, geeft bovendien aan dat ze de nieuwe hegemonie accepteerden en met de nieuwe sultan verder een relatie wilden opbouwen. De relatie tussen de VOC en de Malediven in de vroege achttiende eeuw was egalitair. Dit kwam het sterkst naar voren tijdens een handelsreis van de VOC naar de Malediven in 1728. De VOC probeerde kaurischelpen te kopen voor een lagere prijs, maar de toenmalige Maledivische sultan hield vol dat de prijs niet zou zakken, waarna de VOC instemde met de hogere prijs. Hoewel de VOC natuurlijk de prijs probeerde te drukken, was er geen sprake van dwang; het was een normale handelsovereenkomst, vergelijkbaar met hoe de VOC handelde met grotere rijken.¹⁹

Perspectief Muzhir al-Din

Na de correspondentie van Muhammad Imaduddin ontving de VOC ook een brief van Muzhir al-Din, de gevluchte sultan, waarin hij zijn perspectief uiteenzette. Uit zijn verhaal wordt al snel duidelijk dat de reisbestemmingen vergelijkbaar waren, maar dat de interpretatie van de gebeurtenissen totaal anders is. Muzhir al-Din begon zijn verhaal met de mededeling dat hij besloot de Malediven te verlaten om een bedevaart naar Mekka te ondernemen.²⁰ Echter, hij maakte zich zorgen over zijn sultanaat en zijn familie, aangezien er een kans bestond dat hij zijn heerschappij zou verliezen bij zijn vertrek. Hij verwees naar het verraad dat zijn oom, een voormalige Maledivische sultan, had ervaren door de Tachorphaanfamilie, de voormalige heersers voordat de dynastie van Muzhir al-Din aan de macht kwam. Nadat zijn oom verraden was, had hij de desbetreffende Tachorphaan verbannen naar een afgelegen eiland. Deze Tachorphaan was niemand minder dan de concurrent van Muzhir al-Din, Muzaffar Muhammad Imaduddin II. Deze straf van verbanning bleef van kracht totdat Muzhir al-Din de sultan werd en Muhammad Imaduddin gratie verleende. Niet alleen verleende hij hem gratie, maar hij besloot hem ook een belangrijke positie in het leger te geven. Waarom hij dit deed, is onbekend. Mogelijk wilde Muzhir al-Din laten zien dat hij vergevingsgezind was. Daarnaast is het ook mogelijk dat Muhammad Imaduddin

aanhangers had in de Malediven, die het de sultan lastig zouden maken wanneer hij Imaduddin geen gratie verleende.

Muzhir al-Din was zich bewust van het risico dat Muzaffar Muhammad Imaduddin II hem zou kunnen verraden, net zoals hij eerder had gedaan. Om zichzelf te beschermen tegen een soortgelijk verraad, sloot Muzhir al-Din een pact met Muhammad Imaduddin. Dit pact omvatte de belofte dat Muhammad Imaduddin hem tijdens zijn afwezigheid niet zou verraden en dat hij Muzhir al-Dins zoon als plaatsvervangend heerser zou erkennen, totdat Muzhir al-Din terugkeerde. Na het sluiten van het pact nam de sultan afscheid en vertrok hij richting Mekka, waar hij erin slaagde zijn bedevaart te voltooien. Na het vervullen van zijn religieuze verplichtingen keerde hij terug naar de Malediven, maar leed hij schipbreuk nabij Surat. Desondanks slaagde hij erin een klein schip van handelaren te verwerven, waardoor hij zijn reis naar de Malediven kon voortzetten.²¹

Eenmaal terug op de Malediven ontdekte de sultan dat zijn grootste angst werkelijkheid was geworden: Muhammad Imaduddin had het pact verbroken, de plaatsvervangende koning afgezet en zichzelf tot sultan uitgeroepen. Muhammad Imaduddin had zijn belangrijke positie in het leger gebruikt om de troon over te nemen. Bewust van de consequenties als hij in handen zou vallen van Muhammad Imaduddin, probeerde de voormalig sultan tevergeefs te ontsnappen met zijn kleine schip. Hij werd echter gevangengenomen door het

Barent Langenes, *Maldivae Insulae* (1602), verkregen via <https://www.helmink.com/print/?Stock=18789&Label=bertius-maldivas>

leger van Muhammad Imaduddin en vervolgens geïsoleerd op Poemamoeloeke, hetzelfde eiland waar zijn oom gevangen werd gehouden.²² Het is niet bekend waarom Imaduddin Muzhir al-Din niet meteen executeerde. Mogelijk was het een wraakactie om Muzhir al-Din hetzelfde lot te laten ondergaan dat Muhammad Imaduddin van Muzhirs oom had gekregen.

In gevangenschap werd de sultan geconfronteerd met een erbarmelijke situatie, waarbij de dienaren van Muhammad Imaduddin hem probeerden vergiftigd voedsel te geven. Hij wist te overleven dankzij zijn dienaren, die hem regelmatig in het geheim voedsel brachten. Toen hij hoorde van plannen om hem vastgebonden in zee te gooien, besloot hij te vluchten. Hij slaagde erin te ontsnappen en ontmoette vier van zijn dienaren op een klein schip, waarmee hij naar Ceylon reisde.²³

In Colombo probeerde de verdreven sultan de VOC-functionarissen te overtuigen van zijn rechtmatige troonopvolging, maar zijn uiterlijk, als gevolg van zijn lange gevangenschap, kwam niet overeen met de verwachtingen die functionarissen hadden van een Maledivische sultan. Pas nadat Bengaalse handelaren hem herkenden, begon de VOC de situatie beter te begrijpen. De sultan verklaarde in zijn brief dat hij goed werd verzorgd door de VOC-functionarissen en dat ze hem hadden gered van de brute Muhammad Imaduddin. Hierin gaf hij ook een reden waarom hij naar de Nederlanders ging: 'De grote goedertierenheid en bescheidenheid van de Compagnie is overall bekend, dus ik heb gehoord dat men zich veilig kan voelen onder haar bescherming.'²⁴ Hij beloofde de VOC jarenlang gratis kaurischelpen te leveren als ze hem weer op de troon zouden zetten, en bovendien nog eens twaalf kotij (15.000 kg) kaurischelpen bij zijn herstel tot sultan.²⁵

Een opvallend aspect van dit verhaal vanuit Maledivisch perspectief was de keuze van de sultan om naar Ceylon te reizen, waarbij hij andere omliggende partijen negeerde. Hij had bijvoorbeeld naar andere Europese partijen in India kunnen gaan of naar inheemse machthebbers in Bengalen waarmee werd gehandeld. Dit contrasteert met het algemene beeld van weerstand tegen VOC-functionarissen onder de Malediviërs. Hoewel er nog steeds bewijs is van agressief gedrag tegenover VOC-functionarissen voor en na dit verhaal, biedt de handelwijze van deze specifieke sultan enige nuance aan de situatie. Hofleden die VOC-functionarissen ontvingen en dienaren die naar Ceylon reisden, vertoonden niet dezelfde mate van aversie. Blootstelling aan verschillende ervaringen met VOC-functionarissen kan hebben bijgedragen aan een meer genuanceerde perceptie en verminderde afkeer jegens hen.

Perspectief VOC

De VOC had onderlinge correspondentie die meer context bood over de situatie rondom de gevluchte sultan. Deze correspondentie vond voornamelijk plaats tussen functionarissen op Ceylon, met een focus op die van Galle en Colombo. De eerste brief, zoals eerder vermeld, werd verzonden door functionarissen die in Colombo verbleven naar de functionarissen in Galle.

De brief begon met een bespreking van de opbrengst van kaurischelpen die ze van de Malediven hadden ontvangen. Ze waren tevreden met de 162.000 pond die ze van de Maldiven hadden ontvangen, omdat ze hun quotum hadden bereikt met een extra 17.000 pond uit Malabar en 97.000 pond uit Bengalen.

De Heeren Zeventien eisten dit jaar 250.000 pond kaurischelpen, en de totale opbrengst kwam uit op 242.000 pond, wat dicht bij de eis lag.²⁶

Na het bespreken van handelstransacties informeerde een functionaris van Colombo over vier Malediviërs die een vergunning hadden gekregen om Ceylon binnen te komen. Deze vier personen verloren hun boot bij Negombo, en nadat hun schip weer opdook, werd duidelijk wie deze personen waren: de dienaren van de gevluchte sultan Muzhir al-Din. De dienaren van de sultan verklaarden dat ze wilden dat de VOC de gevluchte sultan zou helpen. Gouverneur Cornelis Joan Simons was geïnteresseerd in de wensen van de gevluchte sultan, maar hij kon niet beslissen of hij hem moest helpen. Aangezien Muzhir al-Din zelf afwezig was, was het moeilijk te begrijpen wat hij echt wilde. Gouverneur Simons verklaarde dat de sultan in vermomming naar Galle had moeten komen om de zaak met commandant Nicolaas Welter te bespreken.²⁷

De volgende brief is van Galle naar Colombo gestuurd over dit specifieke voorval. Hierin beslissen commandant Nicolaas Welter en zijn raad over de koers van actie met betrekking tot de gevluchte sultan. In deze brief legt commandant Welter drie redenen uit waarom ze hebben besloten de afgezette sultan niet te helpen. Ten eerste stellen ze dat ze niet de bevoegdheid hebben om de legitimiteit van de afzetting van sultan Muzhir al-Din te onderzoeken. Ten tweede vonden ze de redenen van de gevluchte sultan niet overtuigend genoeg, hoewel ze niet expliciet uitleggen waarom ze tot deze conclusie zijn gekomen. Ten slotte bevestigen ze dat deze situatie op de Malediven de relatie met de VOC niet significant zou beïnvloeden.²⁸

Met deze drie argumenten concludeerden ze dat er geen reden was om de voormalige sultan te helpen. Desondanks bood de VOC de gevluchte sultan alternatieve manieren om te ontsnappen. Ze presenteerden hem twee voorstellen om te ontsnappen: om discreet aan boord te gaan van het Bengaalse schip, dat op dat moment in Galle lag, of om verborgen te blijven binnen Ceylon maar buiten hun zicht. De brief eindigt met de informatie aan de gouverneur van Colombo dat de VOC de gevluchte sultan Muzhir al-Din niet zal overdragen aan Muhammad Imaduddin. Dit ging volgens de VOC tegen haar principes en het recht van de volkeren in, aangezien de leden van de VOC de situatie liever diplomatiek wilden afhandelen. Een derde brief gaf aan dat de sultan in het geheim besloot de omgeving te verlaten met het Bengaalse schip.²⁹ Het was duidelijk dat de VOC een neutrale positie innam in deze kwestie. Ze was niet van plan om een van de partijen te helpen bij het bereiken van hun doelen. Dit gold zowel voor het arresteren van Muzhir al-Din als voor het heroveren van de Malediven voor hem. De VOC besloot uiteindelijk dat het voor de handhaving van haar neutraliteit het best was om de voormalige sultan te vragen haar gebied te verlaten.

De laatste brief, gedateerd 20 januari 1708, werd verzonden van Porto Novo naar gouverneur Joannes van Steelant, niet vanuit Ceylon maar vanuit Coromandel. Coromandel omvatte de zuidoostelijke kustlijn van India, met verschillende handelsposten zoals Nagappattinam en Porto Novo. Nagappattinam fungeerde als het hoofdkwartier waar de gouverneur was gevestigd, terwijl Porto Novo een handelspost was die gespecialiseerd was in textielhandel. De brief documenteert de ervaringen van het hoofd van de handelspost Adriaen Stijns, die probeerde Nagappattinam te verlaten met een schip. Hoewel het schip de volgende dag zou vertrekken, merkte Stijns op dat er een andere boot in de buurt

was. Het betrof een boot met de Malabari-prins Adieragie, een prins uit de regio Malabar aan de westkust van India, die, zo vermoedde men, zaken wilde doen met een afgezette sultan om diens troon te herstellen. Op dat moment bevond deze sultan zich in Nagappattinam.³⁰

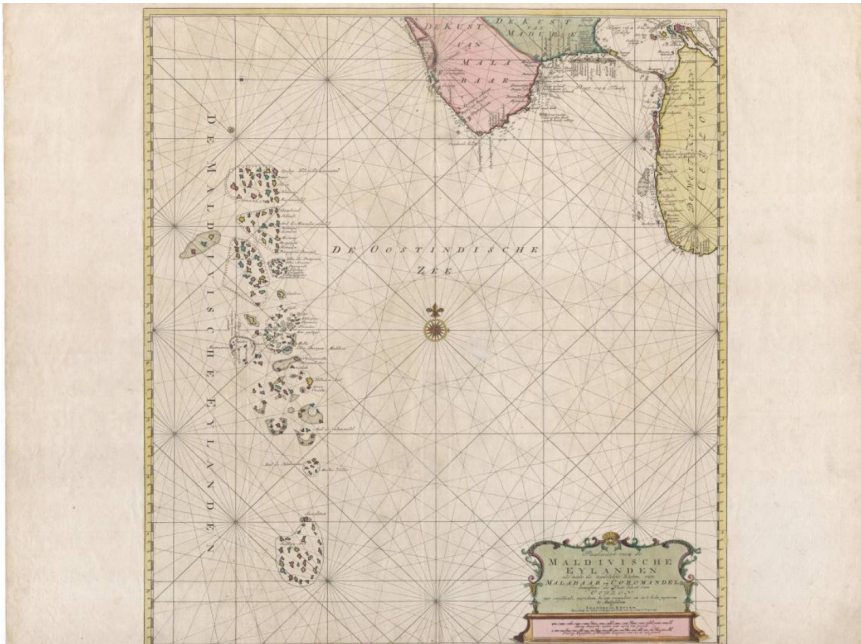
Hoewel de exacte reden niet werd vermeld, onderging prins Adieragie een verandering van plan door een onvoorziene wending van de gebeurtenissen. Na eerst te hebben gedineerd met de voormalige sultan en vervolgens diens woning te hebben bezocht, kwam de prins bij Muzhir al-Din op bezoek om hem naar verluidt welterusten te wensen. Echter, bij het openen van de deur werd Muzhir al-Din begroet door Malabari-troepen die hem aanvielen, vastbonden en ontvoerden. De brief speculeerde over de intenties van de Malabari, waarbij werd aangenomen dat het doel was om Muzhir al-Din gevangen te nemen en over te dragen aan Muhammad Imaduddin. De Malabari-prins instrueerde de medewerkers van Porto Novo en Stijns om het gebied niet te verlaten totdat zij zelf vertrokken waren.

Waarom de prins dit deed, is niet helemaal duidelijk. Mogelijk had hij een relatie met Muhammad Imaduddin en hielp hij hem daarom tegen zijn rivaal. Het is ook mogelijk dat hij een betaalde opdracht kreeg om Muzhir al-Din terug te brengen naar de Malediven. Muzhir al-Din was duidelijk bezig met het samenstellen van een leger, dus wellicht bedacht Muhammad Imaduddin deze list om hem gevangen te nemen.

Deze correspondentie suggereert mogelijk de laatste momenten van de sultan. Toch blijkt dit niet het geval te zijn. Bell heeft nooit melding gemaakt van een ontvoering door een Malabari-prins, hoewel hij wel ontwikkelingen heeft vermeld die na deze brief plaatsvonden. Muzhir al-Din wist een leger uit de Indiase regio te verzamelen en viel de Malediven tweemaal aan, waarbij hij bijna het hoofdeiland Malé veroverde tijdens de tweede aanval in 1711.³¹ Deze gebeurtenis staat waarschijnlijk los van de vermeende Malabari-ontvoering in 1708. De gebeurtenissen tussen deze jaren blijven onduidelijk, maar op de een of andere manier slaagde Muzhir al-Din erin een nieuw leger te mobiliseren en tweemaal de eilanden aan te vallen, al was het zonder succes. Na deze periode wordt hij niet meer vermeld in de historische verslagen, waardoor zijn lot verder onbekend blijft; mogelijk was hij overleden tijdens zijn laatste poging.

Buiten het feit dat deze brieven een vrij compleet beeld geven over de gebeurtenissen die zich plaatsvonden, onderstrepen de brieven ook de werking van de relatie tussen de VOC en de Malediven. Dit benadrukt de beperkte betrokkenheid van de VOC bij interne aangelegenheden. Zolang de kaurischelpen binnenstroomden, was de VOC tevreden en bemoeide zij zich nauwelijks met de interne problemen. Ondanks aanbiedingen van de afgezette sultan om meer kaurischelpen te leveren, bleef de VOC onverschillig; ze was tevreden met het niveau van handel dat ze in die periode ontving, waardoor Muzhir al-Din aan zijn lot werd overgelaten. Deze handelwijze was waarschijnlijk niet bedoeld om de voormalige sultan te helpen, maar eerder een manier voor de VOC om dit probleem uit haar gebied te verplaatsen.

Deze manier van handelen staat in contrast met de acties van de VOC op de Banda-eilanden, waar ze de bevolking uitroeide om een monopolie op specerijen te bemachtigen. Zolang er genoeg kaurischelpen binnenkwamen door handel, beschouwde de VOC de relatie als adequaat.

Johannes van Keulen II, *Paskaart van de Maldivische Eylanden* (1753), verkregen via <https://www.helmink.com/print/18961/keulen-maldives>

Conclusie

Deze historische analyse draagt niet alleen bij aan een grotere representatie in de historiografie, maar biedt ook inzicht in het politieke landschap van de Malediven in het begin van de achttiende eeuw. Het onderzoek onthult de complexiteit en dynamiek van de politieke verhoudingen en machtstransities binnen de Malediven, evenals de interacties met externe machten zoals de VOC. Door deze specifieke periode en gebeurtenissen te bestuderen, wordt een gedetailleerder en genuanceerder beeld geschetst van hoe politieke macht werd uitgeoefend en betwist in deze regio. Dit verrijkt niet alleen ons begrip van de Maledivische geschiedenis, maar draagt ook bij aan een bredere kennis van de politieke structuren en relaties in de Indische Oceaan tijdens deze tijd.

Wanneer we deze gebeurtenis vergelijken met de politieke relaties die de VOC had met andere entiteiten, kunnen er verschillende conclusies getrokken worden. In het eerste hoofdstuk werd een beeld geschetst waarin de VOC zich nederig opstelde ten opzichte van machtigere rijken en juist meer haar dominantie toonde bij minder machtige rijken. Dit concept komt minder goed naar voren bij de Malediven. De VOC kreeg de gelegenheid om een dominante positie te verkrijgen in het gebied; Muzhir al-Din gaf aan dat de VOC een uitstekende deal zou krijgen wanneer hij weer op de troon zou worden gezet. Desondanks vond de VOC dit niet overtuigend genoeg om zich te bemoeien met de politieke zaken van de Malediven. Ze respecteerde de positie van de nieuwe sultan, waarmee ze de status quo handhaafde. Ook de gevluchte sultan

behandelde ze met respect door hem stiekem Ceylon te laten verlaten, zodat hij zijn doelen elders kon nastreven. Het was al duidelijk dat er verschillen waren in hoe de VOC kleinere rijken behandelde. In Makassar werden er contracten gevormd na een verovering in de zeventiende eeuw; in Bima werd de politieke relatie verbeterd doordat de VOC ze hielp te bevrijden van Makassar. Terwijl er op de Banda-eilanden een massamoord plaatsvond om een monopolie op nootmuskaat te verkrijgen. De Malediven laten een andere unieke benadering zien, waarbij de VOC eigenlijk niets deed in een situatie waarin ze in andere gebieden of situaties waarschijnlijk wel had gehandeld. Bij de grotere rijken was er duidelijk een nederige houding zichtbaar, waarbij de VOC respectvol omging met de plaatselijke tradities. Tijdens deze gebeurtenis was dit niet waarneembaar, maar dat kon ook te maken hebben met het feit dat de sultan bij de VOC op bezoek kwam en niet andersom, waardoor de VOC zich niet behoefde aan te passen. Het respecteren van de status quo is echter een vergelijking die meer overeenkomt met haar benadering bij de grotere rijken.

Voor toekomstig onderzoek kan er gekeken worden naar de continuïteit in de Maledivische geschiedenis. Er is nog een grote lacune aanwezig over zowel de periode na deze gebeurtenis als ervoor. Het is essentieel om de gebeurtenissen en ontwikkelingen in de Maledivische geschiedenis verder te onderzoeken om een volledig beeld te krijgen van de politieke, sociale en economische dynamiek in deze regio. Voor de VOC is het interessant om te onderzoeken hoe ze omgingen met geboden kansen, zoals die in de Malediven. Hier was er een sultan die aangaf dat hij bereid was om een groot aantal kaurischelpen te leveren in ruil voor hulp. Toch besloot de VOC niet te helpen. Het is goed mogelijk dat dit vaker voorkwam bij kleinere entiteiten. Zo had de VOC ook de gelegenheid om hegemonie over Sumba te verkrijgen in de late zeventiende eeuw, maar doordat ze zelf besloot niet door te pakken, gebeurde dit uiteindelijk niet. Het kan interessant zijn om te achterhalen of dit een terugkerend concept is bij kleinere entiteiten, die vaak belangrijk genoeg waren om contacten mee te onderhouden, maar niet belangrijk genoeg werden geacht om in te investeren.

Het onderzoeken van deze patronen kan waardevolle inzichten bieden in de strategische keuzes van de VOC en haar prioriteiten bij het aangaan van politieke en handelsrelaties. Deze kunnen dan worden vergeleken met grotere imperia en andere kleinere rijken, om zo een beter beeld te krijgen van de manieren van handelen die de VOC hanteerde. Daarnaast kan dit licht werpen op de bredere koloniale en economische strategieën van de VOC en andere koloniale machten in de Indische Oceaan en daarbuiten.

Casper Pietrow studeerde de master Geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Hij is gespecialiseerd in koloniale en wereldgeschiedenis. Zijn academische interesses liggen voornamelijk bij de geschiedenis van de zeventiende en vroege achttiende eeuw, met een nadruk op het begrijpen van de dynamiek tussen de VOC en kleinere eilandgemeenschappen.

Eindnoten

- 1 Hasan Taj al-Din, *The Maldivian chronicle Ta'rikh*, 191.
- 2 H. C. P. Bell, 'Excerpta Máldiviana no. 11 Dutch intercourse with the Máldives: Seventeenth century', *The journal of the Ceylon branch of the Royal Asiatic Society of Great Britain & Ireland*, 32:85, delen I., II., III., en IV. (Colombo 1932) 196-197.
- 3 E. Odegard, 'A company of state: the Dutch East India Company and the debates on the Company-State in Asia, 1660s-1690s', *Mechanisms of global empire building* (Porto 2017) 129.
- 4 J. Hogendorn en M. Johnson, *The Shell money of the slave trade* (Cambridge 1986) 42.
- 5 R. Raben, 'European periphery at the heart of the ocean: the Maldives, 17th-18th centuries' in: J. Everaert en J. Parmentier eds., *International conference on shipping, factories and colonization* (Brussel 1996) 45-60.
- 6 Raben, 'The Maldives, 17th-18th centuries', 47.
- 7 Nederlands Nationaal Archief Den Haag (verder NL-HaNA), Verenigde Oost-Indische Compagnie, 1602-1795 (1811), (VOC), inv.nr. 1722, ff. 1063-1066, Brief van de gouverneur van Ceylon aan Galle, 06-07-1706.
- 8 Hogendoorn, *Shell money* 33.
- 9 Idem, 41-42.
- 10 L. Blussé, 'Peeking into the empires: Dutch embassies to the courts of China and Japan.' *Itinerario*, 37:3, (Cambridge 2013) 13-29.
- 11 Ibidem.
- 12 R. Maloni, 'Experience and environment: the Dutch in 17th-century Gujarat', *Proceedings of the Indian History Congress* 67 (2005) 277.
- 13 C.F. Feddersen, Feddersen, C. F., *Principled pragmatism: VOC interaction with Makassar 1637-68, and the nature of company diplomacy* (Agder 2017) 39.
- 14 Idem, 299.
- 15 NL-HaNA, VOC, inv.nr. 8595, 201v, Twee brieven van het Maldivische hof aan de gouverneur van Ceylon, en één brief van de gouverneur van Ceylon aan het Maldivische hof, 25-05-1706.
- 16 Idem, 202r.
- 17 Idem, 207v.
- 18 Idem, 203v.
- 19 NL-HaNA, VOC, inv.nr. inv.nr. 8949, 682v, Reis naar de Malediven, 25-11-1706.
- 20 NL-HaNA, VOC, inv.nr. inv.nr. 8595, 209v, Brief van de vluchtende sultan aan de gouverneur van Ceylon, 25-11-1706.
- 21 Idem, 212r.
- 22 Idem, 213v.
- 23 NL-HaNA, VOC, inv.nr. inv.nr. 8595, 215v, Brief van de vluchtende sultan aan de gouverneur van Ceylon, 25-11-1706.
- 24 Idem, 216r.
- 25 Ibidem.
- 26 NL-HaNA, VOC, inv.nr. inv.nr. 13402, 12r, Eisen van de Heeren XVII in het jaar 1706, 20-08-1705.
- 27 NL-HaNA, VOC, inv.nr. inv.nr. 1722, 1066v, Brief van de gouverneur van Ceylon aan Galle, 06-07-1706.
- 28 NL-HaNA, VOC, inv.nr. inv.nr. 1722, 1075r, Brief van een commandant in Galle, genaamd Nicolaas Welter, aan de gouverneur van Ceylon, 4-08-1706.
- 29 Idem, 1076v.
- 30 NL-HaNA, VOC, inv.nr. inv.nr. 1756, 1331r, Brief van Porto Novo aan de vestiging in Nagappattinam, 20-01-1708.
- 31 Bell, 'Excerpta Máldiviana no. 11 Dutch intercourse with the Máldives', 202.

RELIGIE EN REPRESENTATIE

DE RELIGIEUZE INVLOEDEN IN HET GEVANGENENVERSLAG VAN MARIA TER MEETELLEN (1731-1743)

Judith te Kronnie

Het gevangenenverslag van Maria ter Meetelen vertelt het opmerkelijke verhaal van haar leven als slavin in Marokko tussen 1731 en 1743. In dit verslag benadrukt Maria het belang van haar geloof tijdens haar gevangenschap, door regelmatig tot God te bidden en door haar belevenissen te laten overlappen met Bijbelse verhalen of legendes van heiligen (hagiografie).

Dit artikel onderzoekt hoe religie haar verslag heeft beïnvloed, een aspect dat tot nu toe beperkt is onderzocht. ‘Hoe wonderlyk Godt die geene bewaart die op hem vertrouwen.’ Dit is hoe Maria ter Meetelen haar gevangenenverslag, gebaseerd op haar leven als slavin in Marokko, afsluit. Dit gevangenenverslag publiceert Maria vijf jaar na haar bevrijding onder de naam: *Wonderbaarlyke en merkwaardige gevallen van een twaalf jarige slaverny, van een vrouspersoon, genaemt Maria ter Meetelen, woonagtig tot Medenblik* (zie figuur 1).¹ Het verslag heeft onder historici vooral veel bekendheid gekregen door Maria’s assertieve houding in het verhaal. Dit past namelijk niet bij het stereotype van vrouwen in gevangenschap in Noord-Afrika in de vroegmoderne tijd. Hierin hebben zij vaak een passieve slachtofferrol. Daarbij beïnvloedt gender volgens historici als Khalid Bekkaoui en Erica Heinsen-Roach de beleving en verslaglegging van gevangenschap. Om deze reden is dit gevangenenverslag voornamelijk vanuit een genderperspectief onderzocht.²

Ook religie beïnvloedt de beleving en verslaglegging van gevangenschap, en deze invloed veroorzaakt vaak overlapping van de eigen belevenissen met Bijbelse verhalen en hagiografieën. Dit heeft invloed op de betrouwbaarheid van het verslag en daarmee op de bruikbaarheid als historische bron. Zoals Maria zelf in het slot benadrukt, heeft haar religie een belangrijke rol gespeeld tijdens haar gevangenschap en dit blijkt onder andere ook uit de verschillende verwijzingen naar de Bijbel of heiligen in haar gevangenenverslag. Desondanks is deze invloed van religie op het verslag van Maria ter Meetelen nog niet uitgebreid door historici onderzocht. In dit artikel wordt deze invloed daarom geanalyseerd.³

Het leven van Maria ter Meetelen

Maria ter Meetelen werd geboren in 1704 in een rooms-katholiek gezin in Amsterdam. Toen Maria dertien jaar oud was, ging zij al uit huis, om tot haar eenentwintigste als dienstmeid in Brabant en Zeeland te werken, waarna ze alleen

WONDERBAARLYKE
En Merkwaardige Gevallen
Van een Twaalf Jarige
SLAVERNY,
Van een
Vrouspersoon. Genaemt
MARIA TER MEETELLEN,
Woonagtig
Tot
MEDENBLIK.

Tot H O O R N

Gedrukt, by de Wed: JACOB DUYN,
Bock-drukster en Verkoopster op het Oude
Noort, by de Nieuwe-steeg. 1748.

De titelpagina, van: Maria ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige gevallen van een twaalfjarige slaverny, van een vrouspersoon. Genaemt Maria ter Meetelen, woonagtig tot Medenblik*, verkregen via Google eBooks

op reis ging naar Frankrijk. Het is natuurlijk al opmerkelijk dat ze als vrouw alleen reisde in de achttiende eeuw, maar nog opmerkelijker is dat ze zich als man verkleedde en toetrad tot een leger van Friese dragonders. Maria diende ruim een jaar lang in dit leger, tot men ontdekte dat ze geen man, maar een vrouw was. Ze werd uit het leger gezet en vluchtte, dit keer verkleed als non, naar Spanje. Daar ontmoette Maria de Alkmaarse Claes van der Meer en in 1728 trouwde het stel voor de Rooms-Katholieke Kerk. Drie jaar later, in 1731, besloten Claes en Maria per schip terug naar Nederland te reizen.⁴

Kort na vertrek werd hun schip gekaapt door Marokkaanse zeerovers, waarop de gehele bemanning gevangengenomen en naar de slavenmarkt van Salé gebracht werd. Daar werden Maria en Claes aan de sultan verkocht en naar de toenmalige hoofdstad van Marokko, Meknes, vervoerd. Negen dagen na hun aankomst in Meknes overlijdt Claes en hertrouwt Maria al snel met Pieter Janszoon Ide, met wie zij twee kinderen krijgt. Dit huwelijk bracht Maria meer vrijheid, omdat getrouwde slaafgemaakten samen mochten wonen en niet in dienst van de sultan stonden. Zij moesten echter wel in hun eigen levensonderhoud voorzien, waardoor Maria en Pieter eigenaar werden van een herberg met een kroeg.⁵

Tijdens haar gevangenschap ontwikkelde Maria een goede band met de sultans, onder wie Moulay Abdallah, en de koninklijke familie (zie figuur 2). Dit gaf haar veel vrijheden en een bevoorrechte positie, maar veroorzaakte veel spanningen en geruchten binnen de christelijke slavensamenleving in Meknes. Zo zou Maria onderdeel van de harem van de sultan zijn geweest en zich tot de islam hebben bekeerd.⁶ Tijdens haar gevangenschap was Marokko in de ban van politieke onrust, waardoor er met grote regelmaat machtsovernames plaatsvonden. Zo grepen op 1 mei 1736 nog voor twaalf uur 's middags vier verschillende sultans de macht. Door deze politieke onrust viel het vrijkopen van slaven door de Nederlandse staat stil en werden Maria, Pieter en hun twee kinderen pas na twaalf jaar, in 1743, vrijgekocht.⁷ Vijf jaar later publiceerde Maria in Medenblik haar levensverhaal of gevangenenverslag getiteld: *‘Wonderbaarlyke en merkwaardige gevallen van een twaalfjarige slaverny, van een vroupersoon, genaemt Maria ter Meetelen, woonachtig tot Medenblik’*.⁸

Fictie of feit?

De titel van Maria's gevangenenverslag benadrukt het sensationele aspect van het verhaal door woorden zoals 'merkwaardig' en 'wonderbaarlijk'. Ook in de introductie van de drukker ligt de nadruk op die sensatie en niet op de religieuze aspecten die Maria zelf in het verslag noemt. Sensationele gevangenenverslagen of reisverslagen waren destijds zeer populair en door deze sensatie te benadrukken werd de verkoop bevorderd.⁹ Om de verkoop verder te verbeteren heeft de drukker mogelijk zelf fictieve passages toegevoegd, zoals de passage over een Franse slaaf die door honderdtwintig kogels werd geraakt, maar niet gewond raakte.¹⁰ Dit is simpelweg niet mogelijk, waardoor de passage fictief is en mogelijk dus door de drukker is toegevoegd. Het is ook mogelijk dat deze passage voortkomt uit een religieus motief van Maria. Het verslag bevat namelijk een religieuze invalshoek, omdat Maria haar loyaliteit aan het christendom regelmatig benadrukt door bijvoorbeeld te verwijzen naar de momenten waarop ze tot God bad voor hulp en moed. Daarnaast benadrukt ze in het slot dat haar geloof een belangrijke steun voor haar is geweest tijdens haar gevangenschap. Hier schrijft ze dat God de ware

MULEY ABD-ALLAH, EMPEROR OF MOROCCO (1745).

Moulay Abdallah, Emperor of Morocco (1745), van: Thomas Pellow and Robert Brown (1890), The Adventures of Thomas Pellow, of Penryn, Mariner: Three and Twenty Years in Captivity among the Moors, verkregen via https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thomas_Pellow.png

gelovige altijd zal helpen en beschermen, en dat ze God dankbaar is voor haar behouden terugkomst.¹¹

Naast deze fictieve passage heeft het verhaal, volgens Annelies de Jeu, veel overeenkomsten met populaire proza uit de achttiende eeuw.¹² Hierdoor is het verhaal lange tijd als fictie beschouwd, maar in de twintigste eeuw bevestigden historici de authenticiteit ervan. Zij ontdekten namelijk brieven die Maria ter Meetelen vanuit Marokko aan de Nederlandse ambassadeur in Spanje heeft geschreven. Historici achterhaalden ook de doopakte van Maria ter Meetelen en de trouwakte van het huwelijk met Pieter. Daarnaast bestaat er een ooggetuigenverslag van een Franse koopman die haar assertieve houding bevestigt. Hierin wordt beschreven hoe Maria zich voor de voeten van de sultan wierp, om hem om vrijstelling van arbeid voor de christelijke slaven te smeken.¹³ Verder bevat het gevangenenverslag gedetailleerde beschrijvingen van de troonstrijd in Marokko, de verschillende hongersnoden en de losgeldonderhandelingen voor de bevrijding van de slaven. Al deze gebeurtenissen zijn controleerbaar en daarnaast doet Maria in het slot van haar verhaal een waarheidsclaim; 'het geen ik hier naar waarheyt selver heb geschreven'.¹⁴ Dit wijst erop dat het verhaal in grote lijnen waarheidsgetrouw is, maar het ook fictieve of overdreven passages bevat.

De bewering van Maria dat zij op 8 april 1738 met Arabische geleerden over het heelal heeft gediscussieerd, zou volgens Gerard van Krieken bijvoorbeeld fictief zijn. Maria's kennis zou namelijk beperkt zijn tot basisschoolkennis en kennis uit haar reizen. Ook zou Maria de Arabische taal onvoldoende beheerst hebben om met de geleerden te kunnen discussiëren. Als argument voert Van Krieken aan dat de Arabische citaten in Maria's verslag niet wijzen op een hoog taalniveau.¹⁵ Deze citaten, zoals 'Lyberk Vameryk a siede', tonen echter aan dat Maria Arabisch sprak. Daarnaast blijkt uit John Gallaghers onderzoek dat gevangenen de lokale taal vaak mondeling leerden en niet schriftelijk. Hierdoor is het mogelijk dat Maria het Arabisch mondeling beter beheerste dan schriftelijk, waardoor een discussie in het Arabisch wel mogelijk was.¹⁶

Het verslag van Maria ter Meetelen is dus grotendeels op waarheid gebaseerd, maar bevat ook verschillende fictieve passages, waarvan enkelen zijn voortgekomen uit de invloed van Maria's religie. Zoals gezegd legt Maria in het verslag sterk de nadruk op het belang van het christendom tijdens haar gevangenschap en probeert ze zo haar loyaliteit aan deze religie te bewijzen.

Trouw aan godsdienst en geboorteland

Deze nadruk op haar loyaliteit aan het christendom legde zij mogelijk uit zelfbescherming en om te re-integreren in de Nederlands-christelijke samenleving. Terugkomers uit islamitische regio's ervoerden namelijk veel wantrouwen over hun loyaliteit aan het christendom en het vaderland. Vrouwen ondervonden daarnaast de druk om te bewijzen dat zij nog 'rein' waren en dus geen seksuele relaties waren aangegaan met islamieten. Om dit te bewijzen publiceerden zij vaak een gevangenenverslag.¹⁷

Zo benadrukte Maria haar loyaliteit aan Nederland door te stellen dat ze 'liever een Hollander in zijn naakte hemd had, dan een Spanjaart of Fransman met een Konings Capitaal'. In de introductie accentueerde de drukker ook Maria's vaderlandsliefde door te schrijven dat Maria God dankbaar is voor haar 'blyde

komst in haar lieve Vaderlant'. Haar loyaliteit aan het christendom en haar reinheid bewees ze door de aantijgingen van medechristenslaven die haar tijdens haar gevangenschap 'de hoer van de sultan' noemden te weerleggen, door in haar verslag te benadrukken dat haar relatie met de sultan puur platonisch was. Dit deed zij door de pogingen van de sultan om haar te overtuigen om tot zijn harem toe te treden, gedetailleerd te beschrijven. Ze weigert standvastig en verklaart liever te sterven dan een haremvrouw te worden en zich tot de islam te bekeren.¹⁸

Ze benadrukte echter niet alleen haar loyaliteit aan het christendom, maar ook specifiek aan het katholieke geloof.¹⁹ Zoals hierboven is genoemd, was Maria tijdens haar eerste huwelijk voor de Rooms-Katholieke Kerk getrouwd. Haar eerste echtgenoot overleed alleen kort na aankomst in Meknes, waardoor ze haar vrije positie verloor en zij in dienst van de sultan zou komen te staan. Dit zou betekenen dat ze in het slavenarrondissement zou moeten wonen, verplicht zou moeten toetreden tot de sultans harem of door de sultan aan een moslim kon worden uitgehuwelijkt. Maria besloot het heft in eigen handen te nemen en ging zelf, met hulp van lokale paters, op zoek naar een katholieke, Nederlandse echtgenoot. Alleen waren er maar weinig Nederlandse katholieken in Meknes, waardoor ze uiteindelijk voor het hoofd van de Nederlandse slavennatie, de protestantse Pieter Janszoon Ide, koos. Ondanks haar voorkeur voor een Nederlander, vormde Pieters protestantse geloof een probleem voor zowel Maria als voor de paters. Maria benadrukte daarom dat ze alleen met hem zou trouwen als hij zich tot het katholieke geloof zou bekeren. In eerste instantie weigerde Pieter deze voorwaarde, maar hij ging uiteindelijk akkoord, omdat de voordelen van trouwen voor hem zwaarder wogen dan het behoud van zijn eigen godsdienst. Door te trouwen zou hij namelijk niet langer in dienst van de sultan staan, mocht hij buiten het slavenarrondissement wonen en mocht hij zichzelf voortaan onderhouden.²⁰

Maria benadrukte in haar verslag niet alleen indirect het belang van haar geloof door middel van fictieve passages, maar ook direct door haar gedrag en keuzes tijdens haar gevangenschap te beschrijven. Dit toont aan dat het verslag een sterk religieus motief had en dat religie op verschillende vlakken invloed heeft gehad op de verslaglegging van Maria ter Meetelen. Historici hebben echter nog maar weinig onderzoek gedaan naar de invloed van religie en specifiek katholicisme op gevangenenverslagen.²¹ Onderzoek naar de religieuze invloeden in het verslag van Maria ter Meetelen kan daarom tot nieuwe inzichten leiden.

Het verslag bevat namelijk meer religieuze verwijzingen dan alleen de momenten waarop ze bidt en haar dankbaarheid aan God toont. Zo staan er in het verslag bepaalde woorden en fragmenten die vergelijkbaar zijn met Bijbelse verhalen of hagiografieën. Hierdoor lijkt het alsof ze niet alleen haar loyaliteit aan het christendom wil tonen, maar van zichzelf een martelaar wil maken. In de komende alinea's wordt aangetoond op welke manier Maria van haar verhaal een martelaarsverhaal probeert te maken en wordt onderzocht of deze religieuze invloeden ook leiden tot een demonisering van de islam, zoals vaker voorkomt in gevangenenverslagen.²²

De heilige Sebastiaan

Historici interpreteren passages die religieus zijn beïnvloed vaak als fictief, zonder daarbij de religieuze oorsprong te herkennen. Een voorbeeld hiervan is

het verhaal van een Franse slaaf die door honderdtwintig kogels was geraakt, maar hier ‘geen hinder van vindt’. Historicus Bekkaoui interpreteert dit als een fictieve of overdreven passage en herkent daardoor de invloed van religie niet.²³ Het verhaal komt namelijk sterk overeen met de legende van de heilige Sebastiaan.

Maria was katholiek en binnen de Katholieke Kerk wordt Sint-Sebastiaan vereerd. Sebastiaan leefde in de derde eeuw na Christus en was christen in een tijd dat de Romeinen christenen nog vervolgden. Hij was in dienst in het leger van Diocletianus en zou, terwijl hij in dienst was, christelijke slachtoffers van vervolging hebben geholpen. Hierdoor ontdekten de Romeinen dat hij christen was en legden zij hem de doodstraf op. Over deze doodstraf bestaan twee legendes. Volgens de ene legende werd hij op het Marsveld met pijlen doorzeefd en volgens de andere legende zou hij aan een boom of martelpaal zijn vastgebonden, waarna hij door honderden pijlen werd geraakt. In beide legendes overleefde hij dit dankzij de hulp van God.²⁴ Hierdoor komt het verhaal van de Franse slaaf dus in grote lijnen overeen met de legende van de heilige Sebastiaan, maar in het verhaal zitten nog meer indirecte verwijzingen naar deze heilige.

Sebastiaan wordt vaak vredig afgebeeld, terwijl hij vreselijk moet lijden door de pijlen in zijn lijf (zie figuur 3). Sebastiaan lijkt dus vrede te hebben met zijn lot en dit sentiment lijkt ook voor Maria te gelden. Zo zetten haremvrouwen haar onder druk om zich tot de islam te bekeren, maar nadat ze tot God heeft gebeden, besloot ze dat ze liever zou sterven voor haar geloof dan dat ze zich zou bekeren of tot de harem zou toetreden. Dit moment beschrijft zij als volgt in het verslag: ‘een groot verlangt om als martelaar voor het geloof in den Heere Jesus Christus aan den dood over te geven, ik was soodanig in mijn Ziel verhuegt, dat ik het niet beschryven kan.’ Ook op het moment dat ze dacht dat Pieter vermoord was en verwachtte dat haar dood snel zou volgen, had ze al gauw vrede met dit lot. Dit blijkt onder meer uit de volgende passage: ‘Ik vertrooste mijn in Godt en nam een goede moed en wel bereyd tot sterven.’²⁵

Maria’s goede band met de islamitische sultan zou ook een verwijzing naar de legende van Sint-Sebastiaan kunnen zijn. Volgens die legende zou hij tot het leger zijn toegetreden om de vervolgde christenen te beschermen. Maria beweerde ook dat zij door middel van haar band met de sultan het leven van de christenen probeerde te verbeteren. Zo regelde zij vrijstelling of extra rantsoen voor haar medechristenslaven. Beiden zijn dus met de vijand in zee gegaan om hun eigen volk te helpen. Vanuit dit perspectief komt haar band met de sultan in een positiever daglicht te staan. Desondanks ontving ze niet veel lof voor haar hulp aan de christenen. Zoals gezegd werd ze door haar medechristenslaven de ‘hoer van de sultan’ genoemd en waren er plannen om haar te vermoorden, terwijl Maria hen dus, naar eigen zeggen, hielp. Historici betwijfelen daarom of ze echt zo onschuldig was als ze laat lijken.²⁶

Een (kerst)stal als woning

Naast overduidelijk fictieve of overdreven fragmenten, bevat het verhaal ook realistische en geloofwaardige verhalen, zoals het volgende voorbeeld. Kort na Maria’s aankomst in Meknes overleed haar eerste echtgenoot en hertrouwde ze met Pieter. Tijdens de eerste drie maanden van hun huwelijk leefden zij apart, omdat ze geen huis konden vinden. Na drie maanden, rond kersttijd 1731, kon Pieter een

Pietro Perugino, *San Sebastiano*, 1495, olieverf op eikenhout, 176 cm x 116 cm, Collectie Louvre, Parijs, RF 957. Verkregen via: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Saint_Sebastian_painting.jpg

vervallen herberg, vergelijkbaar met een slechte paardenstal, overnemen. Maria was op dat moment zwanger van haar eerste kind en daarom besloten ze om hier samen te wonen. Dit verhaal klinkt in eerste instantie geloofwaardig, omdat het geen overdrijvingen lijkt te bevatten en het realistisch klinkt in tegenstelling tot het verhaal van de Franse slaaf. Desondanks bevat dit fragment mogelijk een verwijzing naar de Bijbel. Het komt namelijk sterk overeen met het Bijbelse kerstverhaal in de evangeliën van Mattheüs 1:18 en Lucas 1:26-38 en 2:1-14.²⁷

In deze evangeliën wordt verteld dat Maria verloofd was met Jozef, maar dat ze nog niet samenwoonden. Volgens het verhaal hoorde Maria op dat moment van de engel Gabriel dat ze zwanger was van de Heilige Geest en haar zoon Jezus moest noemen. Kort daarop vertrekt ze in grote haast naar het bergland en bleef daar drie maanden. Na drie maanden vertelde Maria aan Jozef over haar zwangerschap, waarop ze trouwden en gingen samenwonen. Maria beviel uiteindelijk, volgens het welbekende kerstverhaal, in een vervallen stal van een herberg, omdat er nergens anders plek was.²⁸

Dit Bijbelse verhaal heeft grote raakvlakken met het verhaal van Maria ter Meetelen. Beiden waren namelijk verloofd, maar konden de eerste drie maanden niet samenwonen. Beiden bevielen uiteindelijk in een vervallen stal van een herberg of een herberg die lijkt op een vervallen stal, omdat er nergens anders plek was. Het is daarom aannemelijk dat het fragment uit Maria's verslag is gebaseerd op dit Bijbelverhaal, aangezien zij zeer waarschijnlijk bekend was met dit verhaal. Maria was namelijk katholiek en volgens de katholieke liturgie werd in de achttiende eeuw tijdens de avondmis van kerst standaard Lucas 2:1-14 en Mattheüs 1:1-25 voorgedragen. Ze was ook geletterd, wat suggereert dat ze mogelijk een kerstmis heeft bijgewoond of de Bijbel heeft gelezen, waardoor ze deze verwijzing bewust heeft gemaakt.²⁹

De bovenstaande voorbeelden illustreren dat religie de verslaglegging en interpretatie van Maria's gevangenschap heeft beïnvloed. Door die invloed is het verslag mogelijk minder betrouwbaar geworden, aangezien deze invloed tot overdreven of fictieve passages en verwijzingen naar de Bijbel en legendes heeft geleid.

Vooroordelen of vereren?

Naast deze verwijzingen bevat het verhaal bepaalde woorden, zoals 'martelaar' of 'wonderbaarlijk', die wijzen op religieuze invloeden om van het verhaal een soort hagiografie te maken. In het verslag stelt Maria namelijk meerdere keren dat zij liever sterft als martelaar voor haar geloof, dan dat ze het christendom zal verlaten. Door deze woordkeuzes en standpunten lijkt het alsof zij bij de lezer van zichzelf een soort martelaar probeert te maken.³⁰ Daarnaast wijst het woord 'wonderbaarlijk' in de titel en haar dank voor de gelukkige verlossing in de introductie op een soort redding van God; een godswonder. Maria benadrukt ook in het slot dat ze met haar verhaal wil aantonen dat God de ware gelovige altijd zal helpen en beschermen. God heeft Maria gered en om die reden stelt zij dat ze een ware gelovige is geweest. Het verhaal krijgt daardoor een voorbeeldfunctie voor hoe je als een waar christen moet leven. Levensverhalen van heiligen, hagiografieën, bevatten vaak ook een morele les die toont hoe men als een waar christen leeft. Dit soort morele lessen komen volgens Van Krieken vaker voor in

Nederlandse reisbeschrijvingen.³¹

Maria's verhaal heeft dus hagiografische kenmerken en dit is volgens Patricia Grieve en Van Krieken typerend voor gevangenenverslagen. Door deze woordkeuzes, bijbelverwijzingen, morele lessen en het leggen van verbanden met een heilige blijkt dat het verslag duidelijk religieus is beïnvloed. Volgens Grieve is demonisering van de 'ander' een vrij standaard gevolg van deze religieuze invloed.³² Ook in het verslag van Maria ter Meetelen wordt de lokale bevolking al in de introductie van de drukker gedemoniseerd. Daarin wordt namelijk gesproken over 'ongelovige Turken en barbaren' en 'goede christenen'. Door in de introductie de nadruk te leggen op de ongelovige Turken en de goede christenen, in een soort goed-tegen-foutvergelijking, wordt verwacht dat het verslag meer van dit soort vergelijkingen heeft.³³

Desondanks bevat het verhaal van Maria ter Meetelen geen demonisering van de islam en beschrijft zij juist enkele lokale gebruiken en islamitische regels of tradities. Zo noemt ze de ramadan, vertelt ze over de moeder van de sultan die de pelgrimstocht naar Mekka heeft gemaakt en wijst ze op een verbod op varkensvlees en alcohol. Wel toont ze een grote afkeer van de harem van de sultan en in eerste instantie van de sultan zelf.³⁴ Het ontbreken van demonisering wordt door historici vaak in verband gebracht met gender. Vrouwen hebben namelijk minder snel de neiging om de ander te demoniseren, waardoor een verhaal neutraler wordt.³⁵ Maria's afkeer van de harem is volgens Diane Hoeveler typerend voor gevangenenverslagen die geschreven zijn door vrouwen. Vrouwen omschrijven vaker de exotische, erotische presentatie van vrouwen voor de sultan, terwijl mannen vaker over seksueel geweld schrijven. Maria schrijft niets over seksueel geweld, maar wel over ander geweld richting vrouwen.³⁶ Ze schrijft dus kritisch over de harem van de sultan en over het gedrag van de sultans, maar demoniseert nergens de islam.

De verlossing

Het verslag van Maria ter Meetelen bevat dus een duidelijk religieus motief door de momenten waarop ze tot God bad en haar dankbaarheid voor de hulp van God uit. Deze religieuze invloed heeft ook geleid tot fictieve fragmenten en verwijzingen naar het kerstverhaal in de Bijbel of Sint-Sebastiaan. Het verslag bevat door de invloed van religie fictieve of overdreven fragmenten en daardoor heeft de invloed van religie de betrouwbaarheid van het gevangenenverslag van Maria ter Meetelen negatief beïnvloed. Dit kan gevolgen hebben voor de bruikbaarheid ervan als historische bron, maar zolang historici zich bewust zijn van de invloed die religie kan hebben op de interpretatie van gebeurtenissen en de betrouwbaarheid blijft het verslag van Maria ter Meetelen een bruikbare bron. Daarnaast is het verslag extra interessant, omdat het informatie geeft over de invloed van het katholieke geloof op de verslaglegging van gevangenschap en daar is nog weinig over bekend. Daarbij is het opvallend dat de invloed van Maria's religie niet heeft geleid tot demonisering van de islam. In het verhaal wordt de islam alleen door de drukker in een kwaad daglicht gezet.

In het slot schrijft ze echter wel over het leed dat haar door de Turken is aangedaan, maar zegt dat de haat en smaad die zij ontving van haar medechristenen haar meer zeer heeft gedaan. Uiteindelijk werd Maria samen

met Pieter en hun twee kinderen na ruim twaalf jaar in slavernij in Marokko vrijgekocht door de Nederlandse staat. Op 21 september 1743 komt Maria voor het eerst in ruim twintig jaar tijd weer in Amsterdam en vijf jaar later publiceert ze het verslag van haar slavernij. Het leek haar namelijk goed dat kinderen en 'kints kinderen' zouden lezen over haar avonturen in Marokko, zodat 'een ieder sien en leesen soude hoe wonderlyk Godt die geene bewaart die op hem vertrouwen'.³⁷

Judith te Kronnie is afgestudeerd als Bachelor-archeoloog en volgt nu de premaster Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Zij is geïnteresseerd in de uitwisseling en contacten tussen verschillende godsdiensten en culturen in de vroegmoderne tijd.

Eindnoten

- 1 M. ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige gevallen van een twaalf jarige slavernij van een vrouspersoon. Genaemt Maria ter Meetelen, woonagtig tot Medenblik* (Horn 1748) 1, 127.
- 2 M.H. Davis, 'Mary White Rowlandson's self-fashioning as puritan goodwife', *Early American literature* 27:1 (1992) 49-60, aldaar 50; K. Bekkaoui, *White women captives in North Africa: narratives of enslavement 1735-1830* (London 2010) 23; M. Buitelaar, 'What it is like "as a woman"? Dutch female ethnographers in the Middle East', in: G.J. van Gelder en E. de Moor (red.), *Eastward bound Dutch ventures and adventures in the Middle East* (Amsterdam 1994) 159-177, aldaar 159; E. Heinsen-Roach, 'Autonomy and captivity: the case of Maria ter Meetelen in Morocco 1731-1743', in: idem, *Healing and harm: essays in honor of Mary Lindemann* (New York 2024) 228-238, aldaar 232-233; G.S. van Krieken, *Christenslaven: de slavernij-ervaringen van Cornelis Stout in Algiers (1678-1680) en Maria ter Meetelen in Marokko (1731-1743)* (Den Haag 2006) 73-74.
- 3 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 127; P.E. Grieve, 'Conversion in early modern western mediterranean accounts of captivity: identity, audience and narrative conventions', *Journal of Arabic literature* 47 (2016) 91-110, aldaar 97.
- 4 H. Hardenberg (ed.), *Tussen zeeroovers en christenslaven: Noord-Afrikaanse reisjournalen* (Leiden 1950) 9-10; Van Krieken, *Christenslaven: de slavernij-ervaringen*, 50; Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 1, 3.
- 5 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 5-13, 17, 30; J. Vermeulen, *Sultans, slaven en rene-gaten: de verborgen geschiedenis van de Ottomaanse rijk* (Gent 2001) 209-210; Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 32-34.
- 6 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 29, 93.
- 7 Van Krieken, *Christenslaven: de slavernij-ervaringen*, 19; Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, I-II, 1, 62, 126-127.
- 8 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, I-II, 126-127.
- 9 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, I-II, 126-127; G. Speelman, 'Netherlands' in: D. Thomas en J. Chesworth (red.), *Christian-muslim relations. A bibliographical history volume 13 Western Europe (1700-1800)* (Boston 2019) 433-475, aldaar 464.; A. de Jeu, *'t Spoor der dichters: netwerken en publicatiemogelijkheden van schrijvende vrouwen in de Republiek (1600-1750)* (Hilversum 2000) 262.
- 10 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, I-II, 54; Bekkaoui, *White women captives*, 63; De Jeu, *'t Spoor der dichters*, 262; Speelman, 'Netherlands', 464.
- 11 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 11, 17, 24, 29, 66, 127.

- 12 De Jeu, 't Spoor der dichtersessen, 261.
- 13 De Jeu, 't Spoor der dichtersessen, 261; Van Krieken, *Christenslaven: de slavernij-ervaringen*, 56, 73-74, 77-78; Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 41, 56, 65, 66, 74.
- 14 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 1, 41, 56, 65, 66, 74, 127; Van Krieken, *Christenslaven: de slavernij-ervaringen*, 56, 73-74.
- 15 Van Krieken, *Christenslaven: de slavernij-ervaringen*, 74.
- 16 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 41, 88; 'Lyberk Vameryk a siede' betekent god bewaart het hoofd van mijn Heer; Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 41; J. Gallagher, 'Language□learning, orality, and multilingualism in early modern Anglophone narratives of Mediterranean captivity', *Renaissance studies* 33:4 (2019) 639-661, aldaar 643.
- 17 E.R. Dursteler, 'Fearing the "Turk" and feeling the spirit: emotion and conversion in the early modern Mediterranean', *Journal of religious history* 39:4 (2015) 484-505, aldaar 490, 499; Bekkaoui, *White women captives*, 23-24, 32.
- 18 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, II, 19-20, 21, 93.
- 19 D.O.R. Lugtigheid, *Van aardse stof tot hemels lof: De transitie van de achttiende-eeuwse Noord-Nederlandse damesjapon van modeartikel tot kerkelijk gewaad in de katholieke eredienst* (Amsterdam 2021) 35-41; Hardenberg, *Tussen zeerovers en christenslaven*, 9-10; Van Krieken, *Christenslaven: de slavernij-ervaringen*, 50.
- 20 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 5-13, 16-20, 30-34; Vermeulen, *Sultans, slaven en renegaten*, 209-210.
- 21 Lugtigheid, *Van aardse stof*, 35-41; Bijvoorbeeld: M. H. Davis, 'Mary White Rowlandson's self-fashioning as puritan goodwife', *Early American literature* 27:1 (1992) 49-60.
- 22 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 11, 17, 24, 29, 33, 39, 66, 67, 70, 78, 100, 109, 127; Grieve, 'Conversion in early modern', 101, 103; C. Ramsey, 'Cannibalism and infant killing: a system of "demonizing" motifs in Indian captivity narratives', *CLIO* 24:1 (1994) 55-64, aldaar 5; E.M. Duffy en A.C. Metcalf, *The return of Hans Staden: a go-between in the Atlantic world* (Baltimore 2012) 4-5.
- 23 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 54; Bekkaoui, *White women captives*, 63.
- 24 C. Mimbrera en T. Miguel, 'Saint Sebastian. An iconographic study: from painting to film', *UCOarte* 11 (2022) 223-245, aldaar 224; Van Krieken, *Christenslaven*, 50; Hardenberg, *Tussen zeerovers en christenslaven*, 9-10.
- 25 L.R. Rezvani, 'Saint Sebastian and the mule-driver's wife: Marguerite de Navarre's Renaissance martyr', *L'Esprit créateur* 57:3 (2017) 46-57, aldaar 50-51; Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 24-25, 29, 95.
- 26 Rezvani, 'Saint Sebastian', 48; Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 65, 69, 72, 77, 85, 93, 126; Van Krieken, *Christenslaven: de slavernij-ervaringen*, 56.
- 27 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 32-34; De Nieuwe Bijbelvertaling, Mat. 1:1-25 (2021); De Nieuwe Bijbelvertaling, Luc. 1:26-38, 1:56, 2:1-14 (2021).
- 28 De Nieuwe Bijbelvertaling, Mat. 1:1-25 (2021); De Nieuwe Bijbelvertaling, Luc. 1:26-38, 1:56, 2:1-14 (2021).
- 29 A. McGowan, 'Roman catholicism' in: T. Larsen (ed.), *The Oxford handbook of christmas* (Oxford 2020) 113-125, aldaar 116, 118; Van Krieken, *Christenslaven: de slavernij-ervaringen*, 50, 77; J. Vaccaro Lewis, 'The inn, the manger, the swaddling cloths, the shepherds, and the animals, in: T. Larsen (ed.), *The Oxford handbook of Christmas* (Oxford 2020) 224-236, aldaar 234; Van Krieken, *Christenslaven: de slavernij-ervaringen*, 50; Lugtigheid, *Van aardse stof*, 35-41.
- 30 Rezvani, 'Saint Sebastian', 51; Grieve, 'Conversion in early modern', 103; Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 24-25, 29.
- 31 Van Krieken, *Christenslaven: de slavernij-ervaringen*, 77; Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 126-127; Grieve, 'Conversion in early modern', 103, 110.
- 32 Grieve, 'Conversion in early modern', 94.
- 33 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, I-II.
- 34 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, I-II, 34, 35, 47, 72, 98; Heinsen-Roach, 'Autonomy and captivity', 232; Speelman, 'Netherlands', 464.
- 35 Heinsen-Roach, 'Autonomy and captivity', 232; Bekkaoui, *White women captives*, 31.
- 36 D.L. Hoever, 'The female captivity narrative: blood, water, and orientalism' in: F. Schlegel, *Interrogating orientalism: contextual approaches and pedagogical practices* (Ohio 2006) 46-81, aldaar 53-54; Bekkaoui, *White women captives*, 21; Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, 70, 72, 97.
- 37 Ter Meetelen, *Wonderbaarlyke en merkwaardige*, I-II, 127.

Van boeken krijg je nooit genoeg

www.athenaeum.nl

Athenaeum Boekhandel

©Foto: Ewoud de Kat

**Athenaeum Boekhandel
& Nieuwscentrum**
Spui 14-16, Amsterdam
020-5141460

Athenaeum Boekhandel Haarlem
Gedempte Oude gracht 70,
Haarlem
023-5318755

Boekhandel het Martyrium
Van Baerlestraat 170-172,
Amsterdam
020-6732092

Boekhandel Van Rossum
Beethovenstraat 30-32, Amsterdam
020-4707077

Athenaeum Boekhandel Zuidoost
Bijlmerplein 1009, Amsterdam
020-6226210

Nieuw

EXILE THROUGH THE LENS OF HARMONY

HOW SIN HŪM USED HÈ-TAO POETRY TO COPE WITH POLITICAL EXILE

Ellie van Eijk

Throughout history, poetry has been used as a vehicle for dealing with great personal emotional turmoil. Inspired by the greats of his time, Korean poet Sin Hŭm (1566-1628) did just that with his ‘harmonisation’ of Tao Yuanming’s *Twenty poems on drinking wine*. Through a thematic analysis of these poems, this article provides a perspective on Sin’s experience of life in exile, comparing his poems to the works of the scholars who inspired him.

This story begins with the Song dynasty (960-1279) scholar Su Shi 蘇軾 (1036-1101),¹ who was not just famous in mainland China but also in Korea during the Koryŏ dynasty 高麗 (918-1392). His works became so popular there that scholars refer to the phenomenon as 東坡熱 ‘Dongpo fever’, referring to Su Shi’s style name. At the height of his popularity, Korean scholar-officials – inspired by Su Shi’s *hè-Tao* poetry 和陶詩 – started composing *hè-Su* poetry 和蘇詩. Allow me to explain what kinds of genres these are.

Hè-Tao poetry is a particular genre whereby the author composes new poems while using the same structure as a poem written by another poet, usually one of a past age. More specifically, the author uses the same line length, number of lines, and rhyming words as in the original poem. The content need not be similar to the original. In *hè-Tao* poetry, the poet whose poems are ‘harmonised with’ (*hè* 和)² is Tao Yuanming 陶淵明 (365-427).³ In *hè-Su* poetry, it is Su Shi. The latter’s popularity decreased under the Chosŏn dynasty 朝鮮 (1392-1910), the dynasty that ruled Korea after Koryŏ. One of the reasons was that the influences of Daoism and Buddhism in Su’s work did not sit well with the orthodox neo-Confucian elites who ruled Chosŏn and who condemned all forms of heterodoxy. Nonetheless Su Shi’s work kept resonating with various scholars, who, by composing new *hè-Su* and *hè-Tao* poems, gradually repopularised both genres. Among those scholars was Sin Hŭm 申欽.⁴

Sin Hŭm, a celebrated statesman and poet, greatly admired Su Shi. He started reading Su’s work when he was exiled in 1613. Particularly the works Su had written during his exile to Huizhou (1094-1097) moved Sin Hŭm, as did his collection of *hè-Tao* poetry. Sin set out to do the same and composed his own *hè-Tao* and *hè-Su* poems.⁵ One of his more famous compositions is a set of poems

harmonizing with Tao Yuanming's *Twenty poems on drinking wine* 飲酒二十首 with the same title, written between 1617 and 1621.

Considering any overt critiques of the government were rigorously censored and strictly punished, poetry and the euphemistic conventions used in poetry were a suitable tool to express one's frustrations with the current state of affairs. This makes poetry a good source to find out how political exiles fared during their banishment. In this article, I examine the central themes in Sin Hŭm's poetry collection and how they correspond with the themes in Tao's original, to better understand Sin's inspirations, his literary practices, and how he experienced his exile and the political climate during that time. To accomplish this, I translated a number of poems from Sin's rendition of *Twenty poems on drinking wine* (hereafter: *Twenty poems*) and compared those to the themes recurrent in Tao Yuanming's originals, as well as those in Su Shi's exile poetry. I start out by situating each author in their historical context. In so doing, I hope to open up a larger space for Sin Hŭm and his works outside of Korean scholarship.

Page 40-41 from the handwritten manuscript of *The Collected hè-Tao poems of Master Hyŏnhŏn* 玄軒先生和陶詩 玄軒先生和陶詩, Hŭm Sin 申欽, Asami Collection & Korean Rare Books Collection, Korea, 17th century

The Sin Hŭm origin story

Sin Hŭm was born in 1566 and died in 1628. In his lifetime he saw four different kings, two foreign invasions, one *coup d'état*, and one insurrection, on top of which he even got exiled. He had an illustrious political and scholarly career and held many different high-ranking offices. He is also considered one of the four grandmasters of Classical Chinese writing '漢文四大家' of the mid-Chosŏn period.⁶

Sin Hŭm came into service during the reign of King Sŏnjo (r. 1567-1608), a period marked by an extreme increase in factional strife at court.⁷ The destructive and destabilising character of mid-Chosŏn factionalism was shaped by the familial and regional nature of its politics: factional allegiances were tied to the doctrines of the regional Confucian schools and carried on through the generations of families studying at those schools. Simply put, if your father belonged to a certain faction, so did you. Because few officials came from the capital, factional ties caused the entire country to get caught up in the political intrigues of the court. The government ended up being so preoccupied with its internal troubles that it was ill-prepared for the invasion launched by Toyotomi Hideyoshi 豊臣秀吉 (1537-1598), the Japanese warlord who had set his sights on conquering Ming China 明 (1368-1644) after unifying Japan. When King Sŏnjo refused to grant the Japanese passage through Chosŏn, the Japanese made their way onto the peninsula by force in 1592. With the help of the Ming forces, the Japanese forces were expelled in 1596. Shortly after, in 1597, the Japanese invaded again. The war finally ended in 1598. Without the relief forces of the Ming, Chosŏn would not have won the war. As such, Sŏnjo was greatly indebted to the Chinese.⁸

Soon after the Ming came to Chosŏn's aid for the second time, they came under threat from the upcoming Jurchen state, the would-be Qing empire. The Qing 清 (1644-1912) knew of the tributary relationship between Ming China and Chosŏn and made it clear to King Sŏnjo that they expected Chosŏn to abandon the Ming and acknowledge them as the new hegemon in the region.⁹ Before Sŏnjo could make any decisions on how to deal with this new contender, however, he passed away. His passing presented the government with a whole new problem: one of succession.¹⁰

For a long time Sŏnjo had no rightful heir, meaning he had no sons with his primary wife, who, according to the Chosŏn neo-Confucian moral code, were the only children with a rightful claim to their father's inheritance. Sŏnjo did have two adult sons with one of his concubines: the Princes Imhae 臨海君 (1572-1609) and Kwanghae 光海君 (1575-1641). During the Japanese invasions, the two princes were deeply involved in the military while their father fled for safety with his court in the northern garrison-city of Ŭiju. In 1592, Imhae was arrested and incarcerated on the charges of committing multiple war crimes. Sŏnjo thereafter judged him unfit to rule due to his violent nature and named Kwanghae as his successor instead. Kwanghae was appointed regent and later formally named crown prince. Then in 1606, Sŏnjo's primary wife Queen Inmok 仁穆王后 bore the king a son: Grand Prince Yŏngch'ang 永昌大君. Before he could officially appoint him as his successor, however, Sŏnjo died. This technically meant Kwanghae was the official successor as per the king's decree, but not all factions agreed with this. Some (mostly pro-Qing) factions insisted Kwanghae be king, wanting to respect the late king's orders and avoid having a child-king rule the war-ravaged and divided court, but other (firmly pro-Ming) factions demanded Yŏngch'ang

be made king with Queen Inmok as regent, so as to obey neo-Confucian moral code. The factions backing Kwanghae got the upper hand, and thus Kwanghae was enthroned. Kwanghae and his supporters nevertheless were afraid both that Imhae and Yŏngch'ang would pose a threat later down the line. They therefore made three radical decisions: in 1609 Imhae, who had been in exile on Kanghwa Island, was ordered to commit suicide; in 1613 Yŏngch'ang was imprisoned on Kanghwa Island and sentenced to death a year later; and finally in 1616 the Queen Mother Inmok was imprisoned in a palace in Seoul.¹¹

With the incarceration of Prince Yŏngch'ang, his supporters were all ousted from court and punished. Among them was Sin Hŭm. Aside from belonging to the faction that supported Yŏngch'ang, Sin had actually been appointed as one the 'Seven Caretakers' 遺教七臣 who were responsible for the Grand Prince's education. For this reason, in 1613 Sin was banished to the city of Kimp'o, not far from the capital. When the queen mother was incarcerated in 1616, Sin was exiled even further away to the Ch'unch'ŏn region. In 1621 he was pardoned and came back into office.¹²

Two years later in 1623, King Kwanghae was deposed in a violent coup d'état which put his firmly pro-Ming cousin Injo 仁祖 (r. 1623-1649) on the throne and the opposing faction back into power.¹³ Kwanghae's expulsion from the capital was followed by the brief insurrection of army general Yi Kwal 李适, which was quickly quelled.¹⁴ Kwanghae was captured and banished to Kanghwa Island and later to Cheju Island, where he died in 1641.¹⁵ This political turmoil formed the backdrop against which Sin Hŭm's political life unfolded.

Coping through harmony – politics and exile

As previously explained, Sin Hŭm developed an interest in Su Shi's writings during his exile. More specifically, 1616 marked the moment Sin became enamoured with Su Shi's works, and started writing *hè*-Tao and *hè*-Su poems to give vent to his feelings and show appreciation for Su Shi and Tao Yuanming.

In the preface to his collection of *hè*-Tao poems, Sin expresses that he felt touched and that he felt connected to Tao and Su because of the similar hardships the three of them faced.¹⁶ This does not mean that each of them struggled with the exact same things. Dissatisfaction with the current political climate was the common denominator across all three of their oeuvres. Their frustration with their banishment is another prominent theme that brought together Sin Hŭm and Su Shi, excepting only Tao Yuanming.¹⁷ The latter had voluntarily retired from officialdom.¹⁸

In Sin Hŭm's case, we read in his *Twenty poems* how he struggled with coming to terms with his status as an exile. Before getting expelled from the court, he had – like many other officials serving in times of extreme political unrest – considered voluntarily withdrawing to the countryside.¹⁹ Once this vision became reality, however, he found himself struggling to cope. Most likely because his 'withdrawal' was not voluntary but forced.²⁰ Sin nonetheless seems to have made peace with his lot in poem VIII:

Under the southern eaves I lay down unclothed. I idle – there is nothing for me to do. [As] I momentarily retire here, I wish to never [live my life] tied up by others again.²¹

Interestingly, Sin here stresses that his repose is only temporary and that he is not planning to actually retire. That this thought of returning to office is on Sin's mind we can clearly see in poem XIV:

I don't enjoy being a traveller / to constantly change my abode, what's the use in that? / I have already gotten [myself] a hermit's robe / [so] don't speak of me as an esteemed official / the [turmoil at] court truly worries me / [yet] this community [still] really appeals to me.²²

On a psychological and philosophical level, too, Sin tries to come to terms with his situation. In the first poem of his collection, he writes:

Where do I come from and where do I go, now that I've departed already?
One moment I am heading toward... and the next I am leaving from...
[Just like how the cycle of] life and death is constant and unchanging,
things have been this way since the beginning of time.²³

We can interpret this as a rationalization of Sin's sudden change in luck: it is a natural process, like how life and death follow each other constantly.²⁴

Sin Hūm's attitude we see reflected in his poems is similar to Su Shi's as discussed by historian Jiyān Qiao. She argues that Su Shi's admiration for Tao Yuanming was not so much on a literary level but on a more personal level. She explains this as the principle of 'doing what is right in one's own situation'.²⁵ In Tao's case, this was to withdraw from office, but in Su's and Sin's cases, it was to temporarily withdraw within the system to come back into office when the situation allowed it – to wait for one's luck to change. Influenced by the Confucian belief that one should always be subservient to society (or, improving society by serving in the government), they did not so much admire Tao's decision as admire the rationale behind his decision.²⁶ *Hè-Tao* poetry for the both of them functioned as a source of inspiration, as a vehicle to help process and accept their status as political exiles, and as way to find comfort and acknowledgement in the experiences of others who came before them.

Coping through harmony – longing and loneliness

Sin Hūm did not pour himself into composing *Twenty poems on drinking wine* only to vent about the political climate or his exile. Rather, the direct catalyst was the unexpected death of Sin's dearest friend and contemporary Hwang Sin 黃慎 in 1617. Hwang (born in 1560) had also been living in exile as a consequence of the events of 1613.²⁷ In the brief dedication to his *Twenty poems*, Sin reveals that 'these poems are for coping with Ch'up'o's [Hwang Sin's] passing, which grieves me more than I can bear'.²⁸ It should come to no surprise, therefore, that several of the poems explore themes of loss, loneliness, and longing. Let us look at poems I to III.²⁹

I

初來自何所 Where do I come from and
 既去亦何之 where do I go, now that I've departed already?
 來也亦一時 One moment I am heading toward...
 去也亦一時 and the next I am leaving from...
 死生固有常 [Just like how the cycle of] life and death is constant and
 曠古皆若茲 unchanging –
 things have been this way since the beginning of time.
 我昔觀實際 I became aware of this reality long ago,
 胸中了滯疑 [and in my mind] I focus on calm, quiet thoughts.
 如何此翁歿 [Yet] how come your death, dear old friend, [still]
 深哀苦難持 aggrieves me so, makes me struggle so?

II

傳聞秋浦翁 I heard people say that you, old codger,
 旅櫬歸故山 returned to your hometown in a casket.
 吾質既已亡 [Now that] my body has started to fail me,
 有口誰與言 even if I [should still] have a voice, with whom would I speak?
 却憶別離時 This reminds me of the time we were parted
 蒼黃癸丑年 in the wretched *kyech'uk* year [1613].
 清裁萬仞高 [Because] even if [the other] is immeasurably insightful and
 discerning,
 耿耿誰復傳 I worry [could he ever] replace [you, dear friend]?

(亦為秋浦作) (This one I composed for you)

與君有交道 We had our way of getting in touch,
 且復有交情 and then developed a long-standing friendship.
 內植各自勉 We both made an effort to keep it amongst ourselves,
 那肯噉空名 [because] why should we wish to call [it something] meaningless?
 會合若不恒 [But why must we] meet so irregularly,
 離索過平生 spending our entire lives apart?
 畢竟觀化早 [Now] you must leave [me] before your time,
 使我心骨驚 striking me with feelings of great alarm.
 顧影轉踽踽 Now that my shadow is getting lonelier and lonelier,
 生世獨奚成 what [is there] I [can still] accomplish on my own?

The feelings of loneliness and longing are unmistakably clear in these first three poems. It is also clear that these concern Hwang Sin (referred to by his pen name, Ch'up'o 秋浦). The verses are marked by an existential grief, laced with a hint of surprise on Sin Hŭm's part, as if he had not expected the loss to affect him so strongly. As the reality of the situation sets in, it seems Sin increasingly struggles with the sudden awareness of his loneliness and the prospect of having to move on on his own, something he openly doubts he is capable of.

Historian Jung Sook-in points out in his discussion of *Twenty poems* that at the beginning of poem I, Sin starts out with trying to come to terms with his banishment by comparing his change in luck to the transiency of life and death, but that in the last two lines the rationalisation crumbles to reveal what Jung calls a 'quivering, humane aspect of himself [Sin]'.³⁰ Sin's attempted rationalisation of his exiled existence is thus torn down by his unexpected incapability of coping with grief, with a fundamental aspect of the circle of life he used as a comparison.

From the second poem to the third, Sin's tone becomes more emotional and vulnerable, revealing deep despair and an overwhelming sense of loss. Despite this, Sin Hŭm does take the opportunity to jab at the current political situation and political elite. From poem IV onward, there are no more mentions of Hwang Sin, and the content of the poems is directed more at the other themes I mentioned in the previous section. Although Hwang is not openly mentioned anymore, it does not mean Sin ceases to explore feelings of loneliness and emotional misery in the remaining poems. For example, poem VII reads as follows.³¹

枳棘何蓁蓁	The thorny trees, how [have they grown] so rank? ³²
蘭芷何英英	And the fragrant flowers, how [have they grown] so beautiful? ³³
芳臭溷一途	It is a jumble of fragrant scents and malodorous smells –
如何傷我情	how come it wounds me so?
謫余鬱侘傺	Ah, [how] melancholy and frustrated I feel!
有懷誰與傾	Is there anyone with whom I [could] share [these] deep-held sentiments?
睨彼園中鳥	Begrudgingly I look on as the birds in the garden
求友相和鳴	[each] find a mate to sing in harmony with.
豈無知音人	How can it be there is no one who actually understands how I feel?
湖海隔此生	[This] exile [truly] bounds my existence. ³⁴

Here Sin Hǔm expresses how not even the flourishing trees, the lovely flowers, or the happily fluttering songbirds spark any joy within him. Instead, he is envious of the birds that sing songs together, grieving the loss of the one person that truly understood him. The trees and flowers – like the wordplay (explained in notes 33-35) implies – serve as a reminder of the life at court and the intellectual circles that Sin had to leave behind. Additionally, the wording implies that Sin fundamentally disagrees with the current dominant faction and their policies. In this poem, then, all three themes I discussed are contained: dissatisfaction with the current political climate, frustration with one's banishment, and loneliness.

Thematic analysis

Let us return to the question with which I started this article: how do the themes found in Sin Hǔm's *Twenty poems on drinking wine* compare to the themes in the original by Tao Yuanming? In Tao's *Twenty poems*, what stands out is his critique on officialdom and his dismissal of government service, the fleetingness of life, and the desire to live life the way one wants. These messages are captured in plain language, using imagery from nature, of seclusion, hunger and cold, and self-deprecation. Throughout there is a pervasive sense of anxiety that lingers near the surface.

Although the title is 'On drinking wine', drinking is not actually what stands at the heart of this collection. Imagery of alcohol and drinking is frequently referred to but is featured as a desperate man's solution to all problems, rather than as the source of a joyous evening's entertainment, as one might perhaps expect. A.R. Davis summarizes his content analysis of Tao Yuanming's original *Twenty poems* as follows: '*Drinking Wine* (...) serves as a title for the poet's anguished brooding on the true course for the Confucian scholar-official in an age where the Way has been lost.'³⁵ 'Drinking Wine', then, is a metaphor for

one's attempted reconciliation with one's troubling circumstances and/or for the solution to one's own problems, whatever those may be.

What stands out in Sin Hŭm's harmonisation is a fierce critique on the current political climate and the current scholar-official elite, a deeply conflicted frustration with his exile, and, most prominently, his way of dealing with the loss of Hwang Sin. The focal point of Sin's political critique was the enthronement of Prince Kwanghae and the murder of Grand Prince Yŏngch'ang, which ultimately resulted in Sin's faction falling out of power, his getting stripped from his rank, and his getting banished to the countryside.

When it comes to Sin's struggle to make peace with this exile, his attitude appears similar to Su Shi's, whom Sin greatly admired. Both desired to retire to countryside but once in exile there felt they could not forsake their Confucian duty to serve in the government. Hence, there is a stress on the impermanence of their exile in both their works, as well as on feeling conflicted with its impermanence. In Sin's *Twenty poems*, for example, we read that on the one hand he had made peace with his banishment, but that on the other he felt the life he had left behind tug on him.

The third and very prominent theme was of course friendship, and Sin Hŭm's struggle with the intense grief and loneliness he experienced after the death of Hwang Sin. Similar to how Tao Yuanming's poetry is marked by anxiety, Sin's is marked by lingering but overwhelming feelings of melancholy and loneliness. Even though Sin employs philosophical rhetoric and carries a predominantly rational tone, a lot of raw emotion, too, is captured in his *Twenty poems*. Absent are any significant references to drinking.³⁶ Where Tao resorted to alcohol to drown out his worries, Sin chooses to explore his feelings and to reflect on philosophical and metaphysical ideas that can help him reconcile with his circumstances – that is his 'drinking wine'.

The thematic differences between Tao Yuanming's and Sin Hŭm's *Twenty poems* outlined above are the result of different factors, including time, space, and ideology. Additionally, when composing *hè*-Tao poetry, one is not obliged to also harmonize with the content matter of the original author, making it the perfect vehicle for self-expression while also expressing one's admiration for a much-venerated scholar.

Conclusion

In this paper, I analysed the thematic semblances and differences between Sin Hŭm's harmonisation of Tao Yuanming's *Twenty poems on drinking wine* and Tao's original, also including a comparison to Su Shi's harmonisations of Tao. In doing so, I shed light on Sin Hŭm's inspirations, literary practices, and his perceptions of the political landscape of the period he spent in exile. Considering Sin Hŭm is a historical figure thus far gone undiscussed in English-language scholarship, I hope to have provided an impetus for further explorations of his political career through the lens of his literary compositions.

L.M. (Ellie) van Eijk is a Korean Studies graduate doing a Research MA in Asian Studies at Leiden University, specialising in Korean premodern history. She currently focusses on Sino-Korean diplomatic relations, material culture, and social history.

- 1 For a brief but concise discussion on Su Shi, his political career, and his literary career, I refer to: Jiyan Qiao, 'What was Su Shi 蘇軾 doing in "hè-Tao" 和陶?' (Paper presented at the Second Conference on Middle Period Chinese Humanities, Leiden University, Leiden, 14-17 September 2017), 11.
- 2 The diacritic mark is to indicate the character 和 is read as *hè*, denoting the meaning 'to harmonise with', as opposed to the reading *hé* which denotes – among other things – the meanings 'harmonious, congruent, agreeable'.
- 3 For an elaborate discussion on Tao Yuanming, I refer to: Xiaofei Tian, *Tao Yuanming and Manuscript culture: the record of a dusty table* (Seattle: University of Washington Press, 2005): 3-22. EBSCOhost.
- 4 Sojin Liu 류소진, 'Hè-Su poetry by Mid-Chosŏn Neo-Confucian Scholar Sin Hŭm' 조선 중기 성리학자 申欽의 和蘇詩, *Chinese literature*, no. 73 (2016): 183-186. KISS.
- 5 Sook-in Jung 정숙인 'A study on 20 drinking poems among Shin Hum's Hwadosi' 象村 申欽의 《和陶詩》 중 《飲酒》 20 首 연구, *The studies of Korean literature*, no. 35 (2012): 97-99. Dbpia.
- 6 Liu, 'Hè-Su Poetry', 196.
- 7 The development of factionalism in Chosŏn at this point in time is incredibly complex and would be too much to discuss here. Therefore, I refer to Ki-baik Lee, *A new history of Korea*, trans. Edward W. Wagner & Edward J. Schultz (Seoul: Ilchogak Publishers, 1984), 204-209; Jae-eun Kang, *The land of scholars: two thousand years of Korean Confucianism*, trans. Suzanne Lee (Homa and Sekey Books, 2006), 255-271 & 274-304.
- 8 Lee, *A new history*, 206-215; Kang, *Land of scholars*, 309-314.
- 9 The history and the historical development of Chosŏn's ties with the Ming dynasty and the Qing empire is much too complicated to discuss adequately here. I refer instead to: Hyewon Cha, 'Was Joseon a model or an exception? Reconsidering the tributary relations during Ming China,' *Korea journal* 51:4 (2011): 33-58; Donald N. Clark, 'Sino-Korean tributary relations under the Ming,' in *The Cambridge history of China – volume 8, part 2: The Ming dynasty, 1368-1644, part 2*, eds. Denis C. Twitchett, and Frederick W. Mote (Cambridge University Press, 2008): 272-300; Jongtae Lim, 'Tributary relations between the Chosŏn and the Ch'ing courts to 1800,' in *The Cambridge history of China – volume 9, part 2: The Ch'ing Dynasty to 1800*, ed. Willard J. Peterson (Cambridge University Press, 2016): 146-196.
- 10 Lee, *A new history*, 215-217.
- 11 Kang, *Land of scholars*, 310-311, 318-319, 323-325; 'Prince Imhae' 임해군, *Encyclopedia of Korean culture*, The Academy of Korean Studies, accessed 20 December, 2022, <http://encykorea.aks.ac.kr/Contents/Item/EO047742>; 'Prince Kwanghae' 광해군, *Encyclopedia of Korean culture*, The Academy of Korean Studies, accessed 20 December, 2022, <http://encykorea.aks.ac.kr/Contents/Item/EO005335>.
- 12 Kang, *Land of scholars*, 324-325; Jung, 'A study on 20 drinking poems', 95-96; Liu, 'Hè-Su poetry', 196-197.
- 13 The reasons for this coup are manifold, which is why I will not include them here. Instead, I refer to Kang, *Land of Scholars*, pp. 318-328.
- 14 Yi Kwal was one of the meritorious military generals who had supported King Injo during the coup. Afterward, however, Yi felt he his reward was less than he believed he deserved. Hence, he started a military uprising, even occupying the capital at some point. There, he was defeated by government forces.
- 15 Kang, *Land of scholars*, 325.
- 16 It is beyond the scope of this paper to include the entire preface plus its translation here, so I refer to Jung's 2012 paper, where the preface is discussed in (Korean) translation on page 96. The Classical Chinese is featured in footnote no. 8 on the same page.
- 17 In Su Shi's case, frustration with his exile was not expressed so much in his *hè-Tao* of *Twenty poems on drinking wine* 和陶飲酒二十首, as he wrote those before his second exile. This statement is more generalizing, and refers in particular to Su's works that inspired Sin Hŭm to write *hè-Tao* poetry. In Sin's case, he expresses his dissatisfaction clearly in poems no. 14, 15, 16, 19, and 20 of *Twenty poems on drinking wine*.
- 18 Tao's decision to leave office is expressed in poems nine and ten of *On drinking wine*, as A.R. Davis (1983) translates them: 'In the clear dawn I heard a knocking at the door; [t]umbling into my clothes I went myself to open. I asked: Who, sir, are you? It was a peasant with kindly feelings. With a jar of wine he had come far to visit me, [w]ondering if I were at odds with the times. (...) "I am deeply grateful for your words, old man, [b]ut my innate spirit is little in tune with them. To curb one's rein truly might be learned; [y]et false to oneself, one surely goes astray. Let's enjoy drinking this [wine] together, [b]ut my carriage cannot be turned back. // (...) On this journeying what sent me? I seemed to be driven by hunger. I exerted all my strength for a full belly, [a]nd a little was in fact to me a surplus. I feared that this was no honourable plan, [a]nd stopped my carriage and returned to retirement.'" (pp. 97-98)
- 19 Retiring from court was an extreme form of protest. It showed the official's discontent with the current political climate and his refusal to serve in a government deemed unworthy of his devotion. It indicated that his malcontent was such that he would rather squander all the years of effort he had spent incessantly studying to pass the state examinations than serve in the government in its current state.
- 20 Jung, 'A study on 20 drinking poems', 99.

- 21 裸體臥南榮/ 悠悠無所為/ 於茲聊息影/ 永願辭人羈. Hŭm Sin申欽, The Collected *hè*-Tao poems of Master Hyŏnhŏn 玄軒先生和陶詩 (From the Internet Archive, Asami Collection & Korean Rare Books Collection, manuscript, Korea, 17th century), accessed 20 December, 2022, <https://archive.org/search.php?query=external-identifier%3A%22urn%3Aoclc%3Arecord%3A1046511674%22>. Translation and emphasis by the author.
- 22 羈人少歡適/ 旅泊何遷次/ 菱荷已緝衣/ 莫道纓簪貴/ 朝市信悠悠/ 此會真有味. Sin, *Master Hyŏnhŏn*, 46-47. Translation and emphasis by the author.
- 23 初來自何所/ 既去亦何之/ 來也亦一時/ 去也亦一時/ 死生固有常. Sin, *Master Hyŏnhŏn*, 40. Translation by the author.
- 24 Jung, 'A study on 20 drinking poems', 105-106.
- 25 Qiao, 'What was Su Shi doing?' 9-10.
- 26 Idem, 9-10, 12, 15.
- 27 'Hwang Sin' 향신, *Encyclopedia of Korean culture*, the Academy of Korean Studies, accessed 20 December, 2022, <http://encykorea.aks.ac.kr/Contents/Item/E0065230>.
- 28 秋浦之亡，悲不自持，詩以自持. Translation by the author. It should be noted that this is the text as found in a handwritten manuscript of The Collected *hè*-Tao poems of Master Hyŏnhŏn 《玄軒先生和陶詩》，which differs from the text found in a block print manuscript of The Collected Works of Master Sangch'on 《象村先生集》. The text in the latter version is as follows: 'These poems are to give vent to my feelings about Ch'up'o's passing, which grieves me more than I can bear' (秋浦之亡，悲不自持，詩以遣興). Upon comparison, I decided to go with the handwritten manuscript, as the block print seems to contain some inaccuracies. The punctuation in the Chinese phrases cited is my own.
- 29 Sin, *Master Hyŏnhŏn*, 40-41.
- 30 Jung, 'A study on 20 drinking poems', 108.
- 31 Sin, *Master Hyŏnhŏn*, 43.
- 32 枳棘 'thorny trees' is a metaphor for base and/or evil people, as well as precarious circumstances.
- 33 蘭芷 (sometimes written 蘭芝) 'fragrant flowers' can refer to one's refined character, or to one's good students.
- 34 湖海 'exile' can refer to the place to where one is banished, or the fact that one is no (longer) involved with the government.
- 35 A.R. Davis, *T'ao Yüan-ming (AD 365-427): his works and their meaning – volume 1: translation and commentary* (Cambridge University Press, 1983), 105.
- 36 Overindulgence in alcohol was considered inappropriate and immodest according to neo-Confucian moral standards.

INTERVIEW

VAN ROMANTIEK NAAR RAUWE WERKELIJKHEID: OVER HET DEMYSTIFICEREN VAN DE EIGEN FAMILIEGESCHIEDENIS DOOR MAARTJE DUIN

Roos Nolten en Yara de Lange

Op een vroege donderdagochtend sprak Skript Historisch Tijdschrift met journaliste en podcast- en documentairemaakster Maartje Duin (1975), onder meer bekend van haar veelbekroonde podcastserie *De plantage van onze voorouders* (2020). Skript sprak met haar op de ietwat rommelige en studentikoze zolder van het Bushuis – die Duin als ‘geweldig’ bestempelde – over haar in februari uitgekomen podcastserie *Mina & Mevrouw* (2024), eveneens een Prospektor- / VPRO-productie.

In *Mina & Mevrouw* onderzoekt Duin de verhouding tussen Marietje gravin van Lynden-Calkoen en haar dienstmeisje Mina Marinusse, wier levens in de twintigste eeuw decennialang met elkaar verweven waren op Kasteel ter Hooge, te Middelburg. Als achterkleindochter van de gravin is Duin vanaf kinds af aan al geïntrigeerd door de verhouding tussen beide vrouwen. De relatie tussen Mina en Mevrouw wordt als liefdevol geportretteerd in de haast mythische verhalen van haar familie. Toch voelt Duin ook een zeker ongemak: kan er immers liefde bestaan, zoals haar familie dat voorstelt, wanneer er een grote klassenongelijkheid bestaat? Met deze vraag luidt Duin de podcast-afleveringen in en neemt ze de luisteraar mee in een diepgaande verkenning van deze historische en emotionele puzzel.

De podcast snijdt een groot aantal historiografische onderwerpen aan, zoals de uitdagingen van *oral history*, geschiedschrijving als activisme, LHBTIQ-geschiedenis en agency. Wanneer we dit aankaarten bij Duin benadrukt ze geen historica te zijn; ze zal de interviewvragen slechts beantwoorden uit haar eigen ervaringen als onderzoeker en als achterkleindochter. Historica of niet, er volgt een rijk gesprek over een bontheid aan historische onderwerpen en persoonlijke verhalen.

Bedrijvig bronmateriaal

In haar zoektocht naar antwoorden betreft Duin haar familie, andere betrokkenen en luisteraars. Net als in *De plantage van onze voorouders* zet Duin haar familie aan het werk. Zij waren verantwoordelijk voor het

Maartje Duin (2024), foto door Stephanie de Graaf

transcriberen van de dagboeken van Mevrouw. Deze dagboeken, die een van de belangrijkste bronnen van de podcast behelzen, hield Mevrouw bij van haar dertiende tot honderdste levensjaar en beslaan bijna de gehele twintigste eeuw. Het monnikenwerk van transcriberen vereiste een hele organisatie, met een appgroep, fragmentenverdeling, luisterweekenden en een commissie (bestaande uit familieleden) die oordeelde of fragmenten niet te privé waren. Het leeuwendeel van het transcriberen werd gedaan door de Zeeuwse geschiedenisstudente Lotteke Boogert, die toevallig zowel Ter Hooge als de van Lydens kende.

Uniek aan de onderzoeksmethode in *Mina & Mevrouw* is het feit dat Duin een persoonlijke band heeft met haar (deels nog levende) onderzoeksobject. Dit feit geeft het onderzoek een extra dimensie: de podcast voelt niet slechts als een historisch onderzoek, de luisteraar krijgt ook een beeld van Duins eigen familieleden, van hun onderlinge band en van Duin zelf. De openhartige interviews, zoals met haar tante (die met een, eveneens adellijke, vrouw trouwde), zouden ongetwijfeld anders zijn verlopen indien afgenomen door een buitenstaander.

De onderzoeksvorm brengt echter ook uitdagingen die niet bij archiefonderzoek zouden bestaan. In tegenstelling tot archiefbronnen kunnen deze bronnen terugpraten en je wilt na het onderzoek nog met hen door één deur kunnen. We vragen Duin hoe ze balanceerde tussen enerzijds het belang van het onderzoek en anderzijds dat van haar familieleden en andere betrokkenen. Exemplarisch voor deze belangenafweging is een podcastfragment waarin oom Frits hardop nadenkt en ‘cut’ zegt om aan te geven niet meer

opgenomen te willen worden. Duin stopt echter niet, en antwoordt dat ze hem wil 'horen denken'. Duin vertelt dat het moeilijk is om op dat soort momenten te moeten kiezen tussen haar oom en de podcast. Om aan beide belangen recht te doen werden luistersessies georganiseerd, waar ze ruimte creëerde voor de betrokkenen om feedback te geven. Met oom Frits is Duin vaak samen gaan zitten; er is tussen de twee gaandeweg een vertrouwensband ontstaan. Duin vertelt altijd te hebben gewaakt 'geen karikatuur van hem te maken.' In het interview – en ook in de podcast – vertelt Duin een zwak te hebben voor haar oom, hoewel ze het vaak oneens zijn. De liefde en het respect voor hem zijn voelbaar in de podcast.

Net als in haar eerdere podcast over het slavernijverleden van haar familie, zoekt Duin de schrijnende kant van haar familieverleden op. Duin dwingt daarmee niet slechts zichzelf, maar tevens haar familieleden om hun – soms confronterende – familiegeschiedenis onder ogen te komen. Het onderzoek stuitte dan ook op weerstand binnen de familie, vertelt Duin, hoewel deze weerstand minder groot was dan bij de *De plantage van onze voorouders*. De nazaten van Marietje van Lynden-Calkoen zijn echter niet de enige betrokkenen; ook voor Mina's familie kan het verhaal pijnlijk zijn. Dat leidde regelmatig tot een bezwaard gevoel bij Duin:

Dat hele verleden, daar werd niet zo over gepraat. En ik ging daaraan krabben. Zij hadden alleen maar hele goede herinneringen aan mijn familie. En ik ging dat een beetje oprakelen.

Een pijnlijk podcastfragment vormt het moment dat Duin ontdekt dat Mina, na decennialang trouwe dienst, in armoede heeft geleefd toen zij niet meer bij de familie inwoonde. Duin vertelt hoe ze huilend het nichtje van Mina, Sari Toussaint-Marinusse, opbelde met het nieuws. Niet enkel het geromantiseerde zelfbeeld van haar familie viel zo in duigen, ook de familie Marinusse werd geconfronteerd met een ander beeld van het leven van hun geliefde 'tante Mientje'.

'TOEN HEB IK ME WEL AFGEVRAAGD: WAS NIET IEDEREEN BETER AF MET DIE MYTHE? WELK DOEL DIENT DIT? IS DIT NOU VOOR MIJN EIGEN ZIELENHEIL?'

Het nieuwe beeld van Mina's leven trof sommige van haar nabestaanden diep, vertelt Duin, tot slapeloze nachten aan toe. Toch staat Duin achter haar keuzes. Ondanks de confrontatie zien de Marinusses het onderzoek als verrijkend; ze zijn zelf ook meer gaan praten over het verleden. 'Ik heb hun een vollediger beeld van hun tantes leven gegeven,' vertelt Duin.

Geschiedschrijving als verzet

Duins podcast ademt kritiek op structuren zoals de klassenmaatschappij en het patriarchaat. Op verschillende manieren biedt de podcast dan ook een vorm van verzet. In de eerste plaats doet Duin dit door onderzoek te doen naar de 'stilte in het archief' omtrent een gemarginaliseerde groep. Duin vertelt dat de geschiedenis voor adellijke families een waardevol goed behelst. Het verleden en de genealogie bieden legitimatie voor de adellijke titel en onderscheiden de adel van de rest van de bevolking. Vandaar dat de adel van oudsher een claim doet op het verleden en dit naar hun hand zet. Volgens Duin passen de mythes rondom Mina dan ook goed bij de adellijke tradities, die niet wars zijn van mythologie en symboliek. Wegens de kennisparadox tussen een adellijke familie (waar men werd onderwezen en men tijd

om handen had) en, bijvoorbeeld, de dienstbode (die deze beide luxes niet had), blijft het adellijke verhaal veelal overeind.

In *Archive fever: a Freudian impression* (originele titel: *Mal d'archive: une impression freudienne*) (1995) toont Jacques Derrida dat er een vorm van geweld schuilt in archiveren. Wanneer herinneringen en verhalen worden vastgelegd in het archief, worden alternatieve mogelijkheden en andere manieren om het verhaal te vertellen onderdrukt. Mina's perspectief is nauwelijks verankerd in het geschreven bronmateriaal, dat vooral bestaat uit Mevrouw's dagboeken. Daarmee dreigt de ongelijke machtsverhouding tussen Mina en Mevrouw te worden voortgezet in historisch onderzoek. Ook de podcast biedt tal van voorbeelden van het adellijk overwicht in bronmateriaal. Zo bleef het fotoalbum over Mina's jaren bij de familie van Lynden het eigendom van de familie. Wanneer familieleden van Mina het boek voor de eerste keer zien, vraagt Mina's neef zich af waarom dit cadeau eigenlijk in handen is van de familie van Lynden en niet van hun eigen familie – een vraag waar Duin al voor vreesde. Als Duin zegt dat Mina's familie het boek mag houden, schudden de familieleden het aanbod af: in het fotoboek was toch alleen aandacht voor Mina in relatie met de familie van Lynden, en niet voor de rest van Mina's leven. Zelf hebben de Marinusses amper foto's en brieven van Mina, vertelt Duin.

Door zich te richten op Mina's leven in zijn geheel, heeft Duin getracht Mina méér te laten zijn dan een achtergrondspeler in het verhaal van een adellijke familie en dit andere deel van haar zo niet langer ahistorisch te houden. Deze te prijzen missie bestaat echter niet zonder spanningsveld. Zoals Gayatri Chakravorty Spivak in haar essay 'Can the subaltern speak?' (1988) betoogt, zullen onderzoekers die zelf niet onderdeel uitmaken van de onderzochte minderheid, het verhaal van die minderheid altijd vervormen. Hoewel Spivak dit vanuit een postkoloniaal perspectief beschouwt, bestaat dezelfde discrepantie in Duin's podcast. Het roept de vraag op of Duin – hoogopgeleid, randstedelijk, met een barones als moeder – de uitgelezen persoon is om Mina een stem te geven.

Duin knikt instemmend en beaamt het probleem wanneer we over Spivak beginnen; ze vertelt erg bewust met dit feit om te zijn gegaan. Wegens de disbalans in bronmateriaal, is Duin actief op zoek gegaan naar bronnen die toch bij Mina horen. Ze heeft zich verdiept in de context; in het twintigste-eeuwse Koudekerke waar Mina is geboren, in Mina's gereformeerde geloofsopvattingen, en in Zeeuwse dienstbodes. Met de dagboekfragmenten van Mevrouw in de hand, stelde Duin vragen aan Mina's familieleden, een mededienstbode van Mina en gespecialiseerde historici. Duin is zelfs de boeken gaan lezen die Mina las – 'geweldig' noemt ze de *Tuinfluiter trilogie* (vanaf 1955). Op deze wijze biedt de podcast een realistisch tegengeluid op de romantische mythes die in haar familie bestonden over Mina's leven.

Naast haar blik op klassen heeft het onderzoek tevens een enorme boost gegeven aan Duin's feminisme. Duin geeft toe dat ze het moeilijk vond haar stem over dit thema te vinden tijdens het onderzoek: 'Het voelde of ik mijn eigen perspectief moest weghakken uit ijs.' Aflevering 4, over de oorlog in Zeeland, vormde een dilemma voor Duin. Door de grote verscheidenheid aan informatie uit die periode, zoals de bezetting van Ter Hooft en haar grootvader – de jongste zoon van Mevrouw – die in Kamp Amersfoort gevangen zat, moest Duin afwegingen maken. Uiteindelijk kreeg de onderbelichte vrouwengeschiedenis prioriteit. Duin heeft ervoor gekozen om niet de oorlog, maar een ander onderwerp leidend te maken in deze aflevering: zowel de kleindochter van Mevrouw als het nichtje van Mina overleden, dit vormde een enorme klap voor beide vrouwen.

‘VAN DE 35 MINUTEN DIE IK HAD OM DAT TIJDVAK TE BEHANDELEN, HEB IK ER ACHT BESTEED AAN DE DOOD VAN DIE TWEE MEISJES. DIT WAS EEN PARTICULIERE GEBEURTENIS EN HAD NIKS TE MAKEN MET DE OORLOG, MAAR WAS WEL HEEL BELANGRIJK VOOR DE TWEE VROUWEN. IK HEB DAARDOOR ANDERE BELANGRIJKE VERHALEN UIT DE OORLOG NIET KUNNEN VERTELLEN. DIE ACHT MINUTEN VOELEN ALS EEN DAAD VAN FEMINISTISCH VERZET’

In de acht minuten komt (de eerder benoemde) Sari aan het woord. Zij en haar moeder mochten niet bij de begrafenis zijn van haar eigen zusje. ‘Dat hoorde zo in Zeeland, zeggen ze dan,’ vertelt Sari. ‘Daar hoorden geen vrouwen bij’. Duin maakt in de podcast tijd voor het onrecht dat Sari als klein meisje al voelde bij deze praktijk en laat daarom belangrijke familieverhalen tijdens de oorlog achterwege. Ze laat zien dat achter het maken van een verhaal altijd een bredere overtuiging heerst. Wat wil je belichten, en welke elementen wil je achterhouden? Duin is openhartig over haar beweegredenen in dit selectieproces en vertelt geïnspireerd te zijn door professor Arianne Baggerman, die Duin vroeg: ‘Wat was belangrijk voor haar, waar kijkt zij op terug?’ Door de nadruk te leggen op wat belangrijk was voor Mevrouw en Mina, keert het verhaal zich tegen de dominante geschiedschrijving van de Tweede Wereldoorlog, die vaak is gefocust op het politieke en economische narratief en weinig ruimte laat voor het alledaagse en emotionele leven van meisjes en vrouwen.

Liefde

In de podcast bespreekt Duin de mogelijkheid dat Mina een romantische relatie had met Betje, de tuindersvrouw van een naburig landgoed. Een onderwerp dat leidde tot hevige reacties in haar omgeving en ethische afwegingen, vertelt Duin. Zo vond oom Frits dat Duin het recht niet had om Mina ‘postuum te outen’. Ook de neef en nicht van Mina moesten wel even slikken.

We vragen Duin waarom het benoemen van de geaardheid van Mina toch relevant genoeg was om te bespreken in de podcast, ondanks de dilemma’s. Ze antwoordt dat de vraag van wie Mina houdt, onderdeel is van de vraag wie Mina was. Van de gesprekken die Duin voerde met emeritus hoogleraar genderstudies Maaïke Meijer leerde ze dat de invulling van de concepten liefde en verliefdheid onderhevig is aan de grillen van de tijd. Er zijn enorm veel gradaties van liefde en intimiteit en er bestaan meer kleuren dan platonische vriendschap of een romantische relatie, zoals we dat vandaag zien. ‘Dat perspectief vond ik enorm bevrijdend,’ stelt Duin – als onderzoeker, maar ook als mens met eigen gevoelens.

Door de gesprekken met Meijer kwam Duin achter het feit dat hoe vrouwen liefde beleefden in de twintigste eeuw anders is dan vandaag de dag. Het doet denken aan Gloria Jean Watkins (bekend als ‘bell hooks’). Zij stelt dat de moderne vrouw in een heteroseksuele relatie een soort eenzaamheid ervaart, omdat zij door de dominante focus op romantische relaties bepaalde verbindingen met vrouwen niet meer aangaat. Anachronisme ligt bij een onderwerp als geaardheid op de loer. Duin heeft daarom expliciet gekozen niet de vraag te beantwoorden of Mina lesbisch was, om haar zo niet in een bepaalde, moderne groep te plaatsen waartoe zij zich nooit heeft verhouden in haar leven. Zo blijkt uit de interviews die Duin afneemt, dat Sari tijdens haar jeugd in Koudekerke

niet wist dat homoseksualiteit bestond. De huisarts van de familie van Lynden leerde tijdens zijn opleiding ook niets over het onderwerp. Duin heeft geen label geplakt op de verhouding tussen Mina en Betje, ze ziet het onderzoek niet als het outen van Mina; dit impliceert dat men afwijkt van de norm en het daarom wordt benoemd. Duin zegt louter de feiten te benoemen die bekend zijn, en die wijzen nou eenmaal meer in de richting van non-heterorelaties:

'JE BENT TOCH NIET HETEROSEKSUEEL TOT HET TEGENDEEL BEWEZEN IS?'

Vrij of onvrij

Zonder dat Duin de term agency noemt in haar podcast, vormt dit thema een rode draad in het verhaal: hoe vrij of onvrij waren Mina en Mevrouw? Voor Mina, als arbeidersdochter uit het Walcherse Koudekerke in de vroege twintigste eeuw, was er weinig keuze. Ze ging werken of trouwen. In een interview uit de jaren 1980 met Mina (dat Duin pas na de opnames van haar podcast vindt en die zij als bonusaflevering heeft toegevoegd) wordt Mina gevraagd of zij een keuze had als jong meisje. 'Nee!' wordt er uitgeroepen in een Zeeuws accent, Mina klinkt haast verbaasd over de vraag. Maar ook het leven van Mevrouw was al bij de geboorte uitgestippeld. Kostschool in Zwitserland en Engeland, adellijke mores leren, trouwen en uiteindelijk het huishouden in het landhuis in goede banen leiden. Beide vrouwen zaten in een, letterlijk en figuurlijk, keurslijf – hoewel beiden van andere aard.

Toch ging Mina volgens Duin meer mentaal gebukt onder het keurslijf dan Mevrouw. De rol van Mevrouw paste haar perfect; 'dat systeem werkte gewoon voor haar.' Ter nuancering stelt Duin dat het runnen van een huishouden zoals Mevrouw deed ook weldegelijk werk was, maar 'Mina worstelde meer met haar beperkingen.' Ze was volgens Duin meer ruimdenkend dan Mevrouw en had een enorme fysieke werklast die Mevrouw niet kende. Toch noemt Duin een gesprek dat zij voerde met schrijfster Franca Treur. Zij drukte Duin op het hart dat Mina waarschijnlijk niet ongelukkig is geweest. Volgens Treur, zelf een Walcherse boerendochter, vergelijkt men zich met de eigen stand. In dat licht had Mina het relatief goed: bij een boer of in een fabriek was het werk fysiek zeker even zwaar. Bovendien wijst Duin op de sociale mobiliteit van Zeeuwse dienstbodes. De dienstbodes konden zich in hogere kringen bewegen en soms bestond de mogelijkheid uit het arme Zeeland naar de randstad te vertrekken. Daarnaast hadden de dienstbodes amper een opleiding gehad, ook Mina ging na de lagere school aan het werk. Duin vertelt dat sommige dienstbodes aan het begin van de twintigste eeuw niet konden lezen, klokkijken of zelfs traplopen wanneer ze hun eerste dienst begonnen. Het werk vormde hun vervolgopleiding. 'Je moet niet onderschatten wat voor kennis en kunde het huishouden veronderstelde,' stelt Duin. Zo Mina leerde te koken voor grote groepen en een heel landhuis te voorzien van warmte middels kolenkachels.

Er blijft een spanning bestaan tussen het contextualiseren van het verhaal in de tijd en de dreiging tot het romantiseren van het leven van de twee vrouwen – ook in de podcast toont Duin meermaals dat ze worstelt met deze spanning. Er bestaat een behoefte bij feministische onderzoekers om een beeld te schetsen waarin de vrouw wordt bevrijd uit de passieve slachtofferrol, als een vorm van nivellering. Duin zegt recht te willen doen aan de verhalen van beide vrouwen: zij waren méér dan louter dienstbode en gravin door het huwelijk, hun hele verhaal

dient te worden getoond. Maar wanneer gaat een onderzoeker te ver in dit narratief, dat is bedoeld ter emancipatie, maar ook juist de onderdrukking kan verbloemen? Mina stelt zelf geen keuze te hebben gehad; moeten we haar eigen standpunt niet gewoon aannemen? Het blijft een ingewikkeld vraagstuk, beaamt Duin. Ze herkent de behoefte van agency aanmeten onder gemarginaliseerde groepen uit haar podcast over het slavernijverleden. Ook in de Afro-Surinaamse gemeenschap bestaat een behoefte aan verzetshelden. Als onderzoeker is het een dilemma waar je je bewust van moet zijn volgens Duin. Door beide kanten van het verhaal te belichten heeft ze geprobeerd de luisteraar een uitgebalanceerd verhaal te bieden. Zo spreekt ze toch als een ware historica: uiteindelijk ligt de waarheid ergens in het midden.

Slotopmerking

Na meer dan een uur komt het gesprek ten einde. Of Duin al plannen heeft voor een nieuwe podcast? Nog even niet. Haar zomer zal in het teken staan van haar huwelijk en evenementen rondom *Mina & Mevrouw*, zoals tijdens het Zeeland Nazomerfestival. Na ons gesprek mailt Duin ons voor leestips omtrent vrouwen-/gendergeschiedenis. Met haar bruiloft in zicht vertelt ze te beginnen met onze leestip *Neerslag van een huwelijk* (2018) van Mensje van Keulen. Haar oprechte persoonlijke interesse, academische nieuwsgierigheid en oog voor gemarginaliseerde groepen zijn tekenend voor Duin als onderzoeker en maken haar podcasts leerzaam doch een feest om naar te luisteren. We hopen dan ook dat *Mina & Mevrouw* niet haar laatste zal zijn.

Mina & Mevrouw is te beluisteren via alle podcast-apps en via de vpro-site

Maartje Duin is radio-podcastmaker. Duins werk, waaronder de podcasts *De plantage van onze voorouders* en *Mina & Mevrouw*, werd in binnen- en buitenland bekroond en genomineerd.

INTERVIEW

EEN VENSTER NAAR EEN ONDERBELICHT VERLEDEN: HET DIORAMA VAN KERKSHOVEN, DOOR MAARTEN DE LEEDE

Merleau Neuféglise

Afgelopen week trof ik Maarten de Leede op een zonnig terras in Amsterdam om het te hebben over het diorama van de Surinaamse koffieplantage Kerkshoven. De kijkkast werd tweehonderd jaar geleden gemaakt door Gerrit Schouten in opdracht van de Nederlandse plantage-eigenaar. In 1914 kwam het bij het Valkhof Museum in Nijmegen terecht, waar het tot een paar jaar geleden een vrij onzichtbaar bestaan in het depot leidde. Maarten de Leede werkte vorig jaar als junior conservator oude kunst en cultuurgeschiedenis aan een internationaal samenwerkingsproject over het diorama.

Het project begon toen Marsha Mormon en haar partner Bas Spek het museum benaderden over het object, dat verbonden is aan de familiegeschiedenis van Mormon. Haar voorouders hebben namelijk in slavernij gewerkt op de plantage Kerkshoven. De plantage lag aan de Warappakreek in Suriname. Iets verderop, op de voormalige plantage Reynsdorp, hebben Mormon en Spek nu Museum Bakkie opgericht, waar de geschiedenis van het gebied en die van Mormons familie behandeld worden.

De kijkkast was bedoeld als pronkstuk voor de plantage-eigenaren, die soms zelf nooit in Suriname waren geweest. Vanuit een grachtenpand in Amsterdam maakte het diorama de plantage aan de andere kant van de wereld tastbaarder. De Leede was meteen geïnteresseerd in het object omdat het zo veelzijdig is. Het zit tussen kunst en ambacht in en is vanuit veel verschillende invalshoeken te benaderen. Voor alles wat er namelijk in de kijkkast te zien is, is er ook veel weggelaten. Zo zijn bijvoorbeeld de akkers, die veruit het grootste deel van de plantage besloegen en waar het zware werk gebeurde, niet te zien. In plaats daarvan zien we een ‘façade’ van de plantage, bestaande uit onder andere het huis van de directeur, de koffieopslag en een houtloods. Wat dit diorama echter zo bijzonder maakt, aldus De Leede, is dat de barakken waar de tot slaaf gemaakten leefden wel afgebeeld zijn. Ook zien we een kostgrondje, een stuk grond waarop zij hun eigen voedsel moesten verbouwen. Hoewel er dus wel een glimp op te vangen is van de levens van de tot slaaf gemaakten, speelde het gros van hun bestaan zich achter de schermen van het diorama af.

Om hier meer zicht op te krijgen bleek de samenwerking met Museum Bakkie en het Nationaal Archief Suriname erg waardevol. Hoewel de bronnen uit het archief van het museum in Suriname voor een groot deel afkomstig zijn van de Europese koloniale elite, is er tussen de regels door veel te achterhalen over de levens van de mensen die gedwongen op de plantage werkten. Er zijn

Gerrit Schouten, Diorama van de Surinaamse plantage Kerkshoven, 1823, gemengde technieken, b 172 x h 73 x d 31 cm. Collectie Valkhof Museum.

Foto: Rik Klein Gotink

bijvoorbeeld krantenberichten die melding maken van straffen die werden opgelegd op Kerkshoven, zowel aan de tot slaaf gemaakten als aan een directeur vanwege zijn grove behandeling van hen. Zo werd de slaafgemaakte vrouw Affie met haar handen en voeten om een ton gebonden, waarna zij al draaiend tot bloedens toe met een zweep geslagen werd omdat ze 'te lang had gepoept'.¹ Daarnaast is er volgens De Leede in Suriname een levendige traditie van *oral history's*. Er zijn een hoop vertellingen en liederen die erg in de cultuur verankerd zijn. Mormon heeft op het oude plantagegebied ook een tuin met een eigen geschiedenis van migratie aangelegd. Veel van de planten in de tuin zijn afkomstig uit Afrika of elders en werden in de tijd van de slavernij gebruikt als medicijn. Door te breken met het perspectief van de kolonisten, en te zoeken in de marges van de geschiedenis, is er dus toch een behoorlijk beeld geschetst van het leven van de tot slaaf gemaakten op de plantage Kerkshoven.

Een nieuwe toevoeging aan Museum Bakkie is de hoogwaardige replica van het diorama, gemaakt door Miniworld Rotterdam in opdracht van het Valkhof Museum. Het was nog even de vraag of het origineel naar Suriname zou gaan of dat het in Nederland zou blijven. Op de vraag of het originele diorama niet beter op zijn plaats zou zijn in Suriname dan in Nijmegen, geeft De Leede een genuanceerd antwoord. Aan de ene kant kan je je afvragen waarom het originele object, waar de meeste historische waarde aan toegekend wordt, niet naar Suriname is gegaan. Aan de andere kant maakt de replica het mogelijk om bij te dragen aan het persoonlijke verhaal dat Museum Bakkie wil vertellen, en is tegelijkertijd het diorama na zijn schaduwbestaan nu ook in Nederland in de

belangstelling geraakt. De kijkkast wordt onderdeel van de permanente collectie en er komt ook een thematische tentoonstelling die in het voorjaar opent. Zo wordt er in het Valkhof Museum nu ook een ander verhaal verteld, en niet alleen dat stukje geschiedenis dat we al zo goed kennen, en dat is vooruitgang.

Daarnaast stelt de Leede dat het belangrijk is om je te realiseren dat het voor musea vaak erg lang duurt om dit soort projecten op te starten. Eer het een beestje van de grond is, ben je soms jaren verder. De manier waarop we over dit soort dingen nadenken, ontwikkelt zich daarentegen constant. Daarom kan het zomaar zijn dat een oplossing die een paar jaar geleden verzonnen is, over vijftien jaar al niet meer toereikend wordt gevonden. Hoewel het altijd belangrijk is om als instituut kritisch te reflecteren op eerdere keuzes, is het ook belangrijk om te erkennen wat een project als dit allemaal teweeg heeft gebracht.

Voor mensen wier familiegeschiedenis verbonden is met de plantages in Suriname, omdat hun voorouders daar bijvoorbeeld gedwongen werkten, zijn objecten als deze heel belangrijk. Er was geen fotografie en in de geschiedschrijving is hun kant van het verhaal onderbelicht. Door objecten als deze wordt een verleden gevisualiseerd dat anders abstract was gebleven.

De rol die het object in Nederland kan spelen is er volgens De Leede een van bewustwording. Er heerst volgens hem een tendens waarin we erg selectief met ons verleden omgaan. Hoewel we grote namen als Rembrandt graag als onderdeel van onze geschiedenis zien, hebben we met het koloniaal verleden van Nederland liever niets te maken. In Suriname, waar De Leede was om onder andere Museum Bakkie te bezoeken, word je geconfronteerd met de rol die Nederland heeft gespeeld in het slavernijverleden en met de gevolgen die dit verleden nog altijd voor veel mensen heeft. Deze kant van het verhaal kan door aandacht te besteden aan objecten als het diorama van Kerkshoven een plekje krijgen in de Nederlandse geschiedenis.

Daarnaast is het op zichzelf ook een heel bijzonder object omdat het vrij uniek is. Volgens De Leede zijn er zo'n 45 diorama's bekend van Gerrit Schouten, waarvan een stuk of zes plantages afbeelden. Deze maakte hij in opdracht van plantagehouders. Hoewel tekeningen, schilderijen en plattegronden van plantages gebruikelijk waren, komen kijkkasten als die van de plantage Kerkshoven niet veel voor. De Leede is op zoek gegaan naar soortgelijke diorama's van plantages uit andere landen, maar heeft die niet kunnen vinden. Het diorama is vanaf april 2025 te zien in het Valkhof Museum in Nijmegen.

Maarten de Leede heeft een bachelor in kunstgeschiedenis en de master Curating Arts and Cultures aan de Universiteit van Amsterdam afgerond. Tot voor kort werkte hij als junior conservator oude kunst en cultuurgeschiedenis bij het Valkhof Museum in Nijmegen. Hier maakte hij deel uit van het project rondom het diorama van Kerkshoven, een vergeten object dat nu in de schijnwerpers staat.

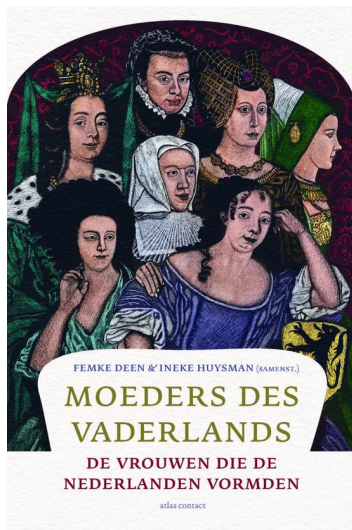
Eindnoten

1 M. de Leede & Y. Drieveer, Een Surinaams Diorama in Nijmegen (2023), geraadpleegd op (27-08-2024), beschikbaar via: <https://valkhofmuseum.nl/nl/verdieping/stories/een-surinaams-diorama-in-nijmegen>.

RECENSIE

DE VERBORGEN KRACHT VAN VROUWELIJKE LEIDERS

Stephanie de Graaf

Moeders des Vaderlands
De vrouwen die de Nederlanden vormden

Femke Deen en Ineke Huysman

(Uitgeverij Atlas 2023)

ISBN: 9789045050058

Hardcover, €29,99

320 pagina's

Het is duidelijk dat een land door zowel mannen als vrouwen wordt gevormd, maar de geschiedschrijving blijft dit nog steeds onvoldoende weerspiegelen. Het recent verschenen boek *Moeders des Vaderlands* door Femke Deen en Ineke Huysman werpt een welverdiende spotlight op de vaak onderbelichte vrouwelijke figuren in de ontstaansgeschiedenis van Nederland en België. Het boek toont overtuigend aan hoe groot de invloed van deze vrouwelijke bestuurders is geweest. Achttien onderzoekers beschrijven achttien invloedrijke vrouwen, variërend van het Bourgondische vorstenhuis tot het Huis van Oranje-Nassau, afkomstig uit de twaalfde tot de negentiende eeuw.

Een van de grootste pluspunten van *Moeders des Vaderlands* is de toegankelijke schrijfstijl. Ondanks het grondige academische onderzoek leest het boek vlot en prettig. Hierdoor spreekt het niet alleen doorgewinterde historici en academici aan, maar ook een breder publiek dat geïnteresseerd is in de geschiedenis van de Lage Landen. Bovendien valt het boek op door het uitgebreide en veelzijdige onderzoek dat eraan ten grondslag ligt. De auteurs hebben diep gegraven in archieven en een breed scala aan bronnen geraadpleegd om een gedetailleerd beeld te schetsen van de invloedrijke vrouwen in de geschiedenis van de Nederlanden. Briefwisselingen en andere correspondentie tussen gezaghebbers zijn een belangrijke bron van informatie

en behalve hun politieke betekenis hebben de hoofdpersonen ook hun sporen nagelaten in de kunst, literatuur en muziek. Van de vroege Middeleeuwen tot het ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden krijgen deze ‘Moeders des Vaderlands’ nauwelijks erkenning voor hun rol in de ontstaansgeschiedenis van Nederland en België, in vergelijking met hun mannelijke tegenhangers. Terwijl deze vrouwen volgens de achttien schrijvers van het boek minstens even belangrijk waren voor het smeden van eenheid, het uitbouwen van netwerken, het beoefenen van diplomatie en het voeren van oorlogen. Dit werk, gebaseerd op grondig literatuur- en archiefonderzoek en geschreven door specialisten uit binnen- en buitenland, biedt een nieuw perspectief op de kracht en invloed van deze opmerkelijke vrouwen.

De schrijvers hebben een groep vrouwen geselecteerd om te bespreken, van regentes Jacoba van Beieren tot de invloedrijke Anna van Saksen. Deze vrouwen hebben, net als hun vaders, broers en zonen, belangrijke bijdragen geleverd op diverse terreinen, waaronder politieke macht, diplomatie en zeker ook rebellie. Door deze verscheidenheid aan vrouwelijke figuren te presenteren, tonen de auteurs een breed spectrum van vrouwelijke invloed. Dit resulteert in een genuanceerder en vollediger beeld van de rol van vrouwen in de vaderlandse geschiedenis. Hun werk benadrukt hoe vrouwen, vaak in de schaduw van hun mannelijke tegenhangers, een cruciale rol hebben gespeeld in de vorming en ontwikkeling van Nederland en België.

Het boek weerlegt diverse mythes over vrouwelijke heersers, die geen bijfiguren waren aan de zijlijn of slechts babymachines voor erfgenamen. De kracht van het boek schuilt in de manier waarop de auteurs in elk hoofdstuk aantonen dat de praktijk vaak afweek van de gangbare theorieën. Hoewel vrouwen theoretisch gezien ondergeschikt waren aan hun mannelijke familieleden en geen politieke invloed mochten uitoefenen, wisten ze in de praktijk toch aanzienlijke politieke macht te verwerven. De auteurs benadrukken daarbij het belang voor historici om tussen de regels door te lezen bij bronmateriaal. Het is immers de taak van een onderzoeker om verder te kijken dan wat op het eerste gezicht zichtbaar is. Ook benadrukken Deen en Huysmans dat het belangrijk is om niet enkel officiële documenten te raadplegen, maar ook materiële cultuur, zoals penningen, schilderijen en archeologische vondsten. Voor wie het wil zien, is het duidelijk dat vrouwen een structurele factor in het landsbestuur waren.

Hoewel *Moeders des Vaderlands* de nodige lof verdient, zijn er ook enkele punten van kritiek die aandacht behoeven. Een van de grootste uitdagingen bij het schrijven van een boek over historische vrouwen is het vermijden van anachronismen en het projecteren van moderne genderopvattingen op het verleden. De meeste auteurs slagen hier grotendeels in, maar op sommige momenten komt de analyse wat simplistisch over. Bijvoorbeeld, wanneer de auteur stelt dat bepaalde vrouwen ‘vroegfeministisch’ handelden, kan dit een projectie zijn van onze moderne ideeën op historische situaties die destijds heel anders werden begrepen. Daarnaast is de neiging om vrouwelijke personages soms te idealiseren of te simplificeren een valkuil. In plaats van ze neer te zetten als complexe individuen met zowel sterke als zwakke kanten, worden sommige vrouwen vooral gepresenteerd als vooruitstrevende figuren, wat de nuances van hun leven en keuzes soms tekort doet. Het is belangrijk om de complexiteit van de historische context te begrijpen en te erkennen dat de rol en invloed van vrouwen op andere manieren tot uiting kwam dan bij mannelijke gezaghebbers. Het zou bovendien een verrijking zijn geweest als het boek meer aandacht had besteed aan minder bekende, maar niet minder belangrijke, vrouwelijke figuren.

De originaliteit van het boek ligt in de manier waarop het boek de schijnwerpers richt op vrouwelijke invloed in de geschiedenis van de Nederlanden, een gebied dat traditioneel door mannelijke figuren wordt gedomineerd. Het boek nodigt uit tot verdere discussie en onderzoek, en het is te hopen dat het anderen inspireert om de vele onderbelichte verhalen van vrouwen in de geschiedenis te blijven ontdekken en delen. *Moeders des Vaderlands* zet deze vaak vergeten vrouwen in de schijnwerpers als de invloedrijke politieke figuren die zij waren. Laten we dit werk als inspiratie gebruiken en voortaan de geschiedenis van Nederland niet alleen belichten door de daden van beroemde mannen, maar ook door de bijdragen van invloedrijke vrouwen.

Stephanie de Graaf is redacteur bij *Skript Historisch Tijdschrift* en studeert aan de Universiteit van Amsterdam. Ze volgt daar de onderzoeksmaster Geschiedenis en de master Stads- en Architectuurgeschiedenis. In haar onderzoek richt ze zich voornamelijk op gendergeschiedenis en het gebruik van visuele bronnen, zowel uit de premoderne als de moderne periode.

RECENSIE

DE MACHT VAN TAAL EN CULTUUR

Krijn Korsman

Shōgun

Justin Marks, Rachel Kondo,
Andrew Macdonald e.a. (producenten)
Shōgun, FX (te zien via Disney+) 2024
10 afleveringen met een speelduur
van 55-70 min. per aflevering

De serie *Shōgun* vertelt het verhaal van Japan aan het begin van de zeventiende eeuw, rond het einde van de Sengoku-periode (ca. 1450-1600). Deze periode werd gekenmerkt door de vele krijgsheren, beter bekend als *daimyo*, die Japan domineerden. Gedurende de zestiende eeuw wisten drie van deze daimyo Japan te verenigen onder hun leiderschap. Oda Nobunaga (1534-1582) legde de basis voor deze verovering en wist grote delen van Japan onder zijn invloed te krijgen. Na de dood van Nobunaga nam zijn generaal Toyotomi Hideyoshi (1536-1598) het stokje over en voltooide de verovering van Japan. Hideyoshi probeerde tussen 1592 en 1598 twee keer tevergeefs het Koreaanse schiereiland te veroveren.

Na de dood van Hideyoshi kwam een groep regenten aan de macht die Japan zou moeten besturen totdat het jonge zoontje van Hideyoshi oud genoeg was om zelf te regeren. Een van deze regenten was Tokugawa Ieyasu (1543-1616) en tevens de machtigste nog overgebleven daimyo van Japan. Al snel ontstond er frictie binnen de groep regenten, die allemaal vreesden voor de macht van Ieyasu, waarna een oorlog tussen beide partijen uitbrak.

De Sengoku-periode werd ook gekenmerkt door de komst en de toenemende invloed van de Europeanen in de regio. Aanvankelijk waren dit de Portugezen en in mindere mate de Spanjaarden, maar later arriveerden ook

Engelse en Nederlandse handelaren in het land van de Rijzende Zon. De Portugezen startten een effectieve zendingsmissie die in rap tempo aanzienlijke delen van de Japanse bevolking tot het christendom bekeerde, waaronder een aantal daimyo. In 1600 arriveerde de eerste Engelsman, William Adams (1564-1620) in Japan. Hij was onderdeel van een expeditie van vijf Nederlandse schepen die aanvankelijk naar de Spaanse koloniën aan de westkant van Amerika zou varen, maar al snel doorvoer richting hun plan B, Japan. Het schip van Adams, *De liefde*, was het laatste van de expeditie dat nog niet verloren was gegaan toen zij in Japan aankwamen.

Deze historische context is belangrijk voor lezers die niet of minder bekend zijn met deze periode in de Japanse geschiedenis. De serie is namelijk grotendeels op deze gebeurtenissen gebaseerd. Sommige van de personages zijn zelfs een-op-een overgenomen uit de geschiedenis. Zo is het personage John Blackthorne duidelijk gebaseerd op William Adams, en Yoshii Toranaga is nagenoeg een kopie van Tokugawa Ieyasu. De serie opent met de aankomst van het schip *Erasmus* in Japan. John Blackthorne is samen met een handjevol zeelui een van de weinige overlevenden van een expeditie die vanuit de Nederlandse Republiek vertrok. Blackthorne arriveert in een wereld die compleet vreemd voor hem is. Hier begint dan ook gelijk een interessant deel van het verhaal. Aanvankelijk lijkt de serie Blackthorne op te werpen als een 'white saviour', maar dit wordt al snel in de kiem gesmoord. Hij is compleet overgeleverd aan de lokale krijgsheren en hun politieke spellen, en zijn protestantse opvattingen worden hem door de jezuiten en de lokale katholieken niet in dank afgenomen. Blackthorne is ook de Japanse taal niet machtig, waardoor hij genoodzaakt is om in het Portugees te communiceren via tolken. Dit legt ook het belang van tolken bloot en de grote rol die zij hadden in het verleden. Tolken speelden immers een sleutelrol in de communicatie tussen verschillende volken en vereisten veel vertrouwen van degenen die via hen communiceerden. Dit wordt in de serie goed belicht, want de personen die als tolk fungeren, vertalen niet alles even goed of ze verwoorden uitspraken net even anders om beledigingen te voorkomen. In sommige gevallen vertalen ze bewust dingen verkeerd voor hun eigen doeleinden. Zo scheldt Blackthorne meerdere malen samoerai uit, maar wordt dat door tolken niet vertaald om een belediging, met mogelijk dodelijke gevolgen, te voorkomen.

Het is jammer dat de makers van de serie ervoor hebben gekozen om de personages niet daadwerkelijk Portugees te laten spreken, maar Engels. Waarschijnlijk zou het te veel moeite hebben gekost om Engelse acteurs Portugees te leren. Dit gebrek wordt echter ruimschoots goedge maakt door het klassieke zeventiende-eeuwse Japans dat wordt gesproken. De manier waarop de Japanse personages met elkaar communiceren is uiteindelijk formeel en het belang van correct woordgebruik en lichaamstaal is duidelijk merkbaar. Gedurende de serie wordt duidelijk hoe veel belang aan deze formele, bijna rituele, vorm van communiceren wordt gehecht. Zo is er een vazal van Toranaga die zich tijdens een bijeenkomst met andere daimyo boos uitlaat over hoe Toranaga wordt behandeld. Dit werd gezien als zo'n grote belediging jegens de andere daimyo, dat zijn familienaam besmeurd was. De enige manier waarop de vazal dit recht kon zetten was door zichzelf en zijn jonge zoontje om het leven te laten brengen. Hoewel menig kijker geschokt zou zijn door zo'n extreme vorm van eergevoel, kwam dit in de Japanse geschiedenis met enige regelmaat voor. *Seppuku*, rituele zelfmoord, was in Japan een wijdverbreid fenomeen dat veelal door daimyo werd opgelegd aan hun vazallen wanneer zij hun clan schande hadden gebracht. Hoewel dit door ons nu wordt gezien als een doodstraf, was dat in zestiende- en zeventiende-eeuws Japan anders. Samoerai

zagen dit vaak als een laatste kans op eerherstel en om zonder schaamte te kunnen sterven. Dit is natuurlijk een vrij luguber element van de samoeraicultuur in deze periode, maar het is goed dat de serie hier niet voor terugschrikt.

Een ander sterk punt van de serie is de aandacht die ze besteedt aan vrouwen binnen de samoeraiklasse. Een van de hoofdpersonen, Toda Mariko, krijgt veel schermtijd en is misschien wel het interessantste personage van de serie. Het motief dat bij haar verhaal centraal staat is voornamelijk het stille lijden van vrouwen in de Japanse samenleving. Vrouwen hadden namelijk beperkte keuzes en werden vooral geacht stil te doen wat van hen verwacht werd. Om niet te veel van de serie weg te geven zal ik niet specifiek op haar verhaal ingaan. Het verhaal van Mariko en andere vrouwen maakt de serie sterker en ook meer representatief voor de Japanse elites. Die elites waren immers niet alleen de dappere samoerai die voor hun heer vochten.

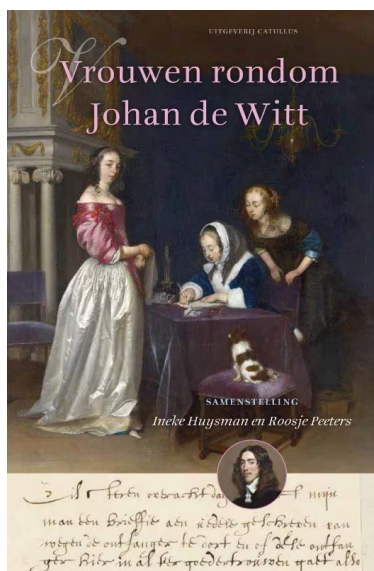
Shōgun werd op sociale media en in de pers consistent het Japanse *Game of thrones* genoemd. Dit is zeker een terechte vergelijking, maar in *A game of thrones* waren er naast de intriges en verraad ook een redelijk aantal actiescènes. Wie veel gevechten en veldslagen verwacht in *Shōgun* zal teleurgesteld zijn. De serie leunt voornamelijk op de dialogen en intriges van de personages, maar dat maakt de serie zeker niet saai. De personages zijn dusdanig goed uitgewerkt dat de serie tot het einde blijft boeien. De aandacht die de serie schenkt aan historische authenticiteit is ook lovenswaardig te noemen. Van de kleding en de sets tot hoe personages lopen, praten en vechten, overal is heel goed over nagedacht en dat is duidelijk zichtbaar. Alleen al om deze reden is *Shōgun* zeker de moeite waard voor geschiedenisliefhebbers.

Krijn Korsman is redacteur bij *Skript Historisch Tijdschrift* en is student bij de onderzoeksmaster Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn interesse gaat vooral uit naar politieke, diplomatieke en militaire geschiedenis in de vroegmoderne periode.

RECENSIE

TUSSEN BRONUITGAVE EN GESCHIEDWERK

Joost Oosterhuis

Vrouwen rondom Johan de Witt

Ineke Huysman en Roosje Peters

(Uitgeverij Catullus 2023)

ISBN: 9789492409683

Hardcover, €29,99

344 pagina's

‘Als het is toegestaan om over de Orde te spreken, dan zal ik u vertellen dat mijn assistente u zeer nederig de handen kust, evenals de grootmeesters,’ staat op flirterige wijze in de brief geschreven. Het antwoord op de brief kent eenzelfde toon: ‘Ik zal u niet opzadelen met de moeite om kushandjes aan uw assistente door te geven, omdat ik in gedachten altijd bij haar ben en mijn ziel haar altijd de hulde brengt die haar toekomt, ook al blijft mijn lichaam ver van haar verwijderd door een enorm obstakel.’ Het betreft hier een correspondentie tussen de Johan de Witt en de twee adellijke zussen Amalia Margaretha en Anna Trajectina van Brederode. Het is slechts een greep uit de vele brieven die Johan de Witt ontving en naar vrouwen stuurde. In de bundel *Vrouwen rondom Johan de Witt* staan deze vrouwen en hun schrijven centraal.

De bundel *Vrouwen rondom Johan de Witt* (Ineke Huysman en Roosje Peters eds., 2024) staat in een lange traditie van een bepaald genre: de bronuitgave. Dit zijn boeken waarin een type bron (vaak de correspondentie van een bepaalde persoon) als gedrukte transcripties worden uitgegeven. Dit genre is tegenwoordig wat schaarser, maar komt nog wel in een digitaal jasje voor. In fysieke vorm verschijnt het uitslui-

tend in een nieuw hybride object, waarin de bronnen in hun geheel gepresenteerd worden om een bepaald fenomeen of onderwerp te illustreren. Maar naast de functie van schriftelijke afbeeldingen, worden zij door historici van context en interpretatie voorzien. Hierdoor kan de leek hen ook duiden, zonder daar zelf een bachelor of master in geschiedenis voor gevolgd te hoeven hebben. Het is bijna een soort 'doe-het-zelfbronneninterpretatie'. Waar primaire bronnen in geschiedboeken vaak achter voetnoten verborgen liggen, staan zij hier in het middelpunt van de aandacht.

De serie *Johan de Witt*, een bijproduct van het digitaliseringsproject van de brieven van Johan de Witt aan het Huygens Instituut, valt geheel binnen deze nieuwe hybride vorm van de bronuitgave. Zo ook dit nieuwste deel, waarin de vrouwen centraal staan met wie Johan de Witt correspondeerde tijdens zijn periode als Raadspensionaris (1652-1672). Dit zijn 31 brieven bij elkaar die elk een miniartikel op zich vormen. Elk van deze artikelen wordt ingeleid door een historicus, waarin de context wordt geschetst en een interpretatie van de bron gegeven wordt, waarna ten slotte een hertaalde versie van de brief zelf volgt. Deze brieven zijn door vrouwen zelf aan Johan de Witt geschreven, of vice versa. De twee uitzonderingen hierop vormen een brief aan Wendela Bicker en een brief aan Johanna de Witt, gestuurd door respectievelijk Arnoldus Fey en Maria van Berckel.

Het boek doet mij enigszins denken aan *Der dreissigjahrige Krieg* (2018) van Peter Medick, waarin de Dertigjarige Oorlog wordt belicht vanuit het perspectief van *Altsgeschichte* aan de hand van primaire bronnen. De grote kracht van dit soort hybride bronuitgaven is het feit dat zij de voorheen dominante stromingen van geschiedschrijving (in het geval van de Dertigjarige Oorlog de nadruk op hoge politiek en militaire campagnes) kunnen doorbreken. Voor *Vrouwen rondom Johan de Witt* betekent dit het doorbreken van de exclusieve focus op mannen in de historiografie over de regentenklasse in het algemeen en het leven van Johan de Witt in het bijzonder. Zoals Els Kloek in de inleiding van de bundel toelicht, hadden oudere historici zoals Japikse, Fruin en Kernkamp weinig aandacht voor de vrouwelijke correspondenten van Johan de Witt. *Vrouwen rondom Johan de Witt* probeert dit gebrek te corrigeren door via een selectie aan brieven te laten zien dat vrouwen uit diverse lagen van de bevolking met Johan de Witt contact opnamen en belangrijke betrekkingen met hem onderhielden.

Een ander voordeel van deze hybride bronuitgave is het feit dat zij zeer toegankelijk is voor een breed publiek. Hoewel een aantal brieven hoge politiek bespreekt en een aantal zeer zakelijk is, zitten er ook veel brieven tussen van persoonlijke aard. Deze komen van De Witts naasten: tantes, zussen, zijn dochter, zijn vrouw, maar ook een min en zelfs twee oud-geliefden passeren de revue. Hun brieven brengen een microhistorisch perspectief naar boven, het beeld van een man die deel uitmaakte van een web aan persoonlijke connecties, onder wie dus vele vrouwen. De onderwerpen die deze brieven bespreken lopen daarom erg uiteen van emotioneel en bijzonder tot meer alledaagse zaken. Ze gaan over giften, gunsten, familieruzies, liefde, geboortes en de dood. Sommige brieven hebben alleen als doel om simpelweg te informeren naar elkaars gezondheid. Deze brieven tezamen brengen een geheel ander beeld naar voren van zowel De Witt als zijn kennissen. De persoonlijke bekommelingen, gevoelens en belevenissen van deze vrouwen staan centraal in hun brieven. Maar er verschijnt ook een ander beeld van De Witt in dit boek. In plaats van een staatsman, zoals hij grotendeels in biografieën wordt geschetst, komt hij hier meer als een mens over: een vader, een broer, een geliefde, en – zoals eerder geciteerd – zelfs een flirtende jongeman. Deze toegankelijkheid van het boek wordt dus deels gefaciliteerd door de onderwerpen die de brieven onder de aandacht brengen, maar ook door de historici

die aan deze bundel hebben meegewerkt. Zij voegen een belangrijke context toe aan de brieven, zowel in de voorgeschiedenis, als hoe hun onderwerpen zich verhouden tot de zeventiende-eeuwse samenleving. Ten slotte helpt de hertaling (en de vertaling voor de Franstalige brieven) om de tekst begrijpelijk en leesbaar te maken voor een groot publiek.

Ook de brieven van vrouwen buiten De Witts persoonlijke kring zijn zeer interessant. De achtergronden van deze vrouwen zijn meer divers: ze zijn van adel, een deel van de regentenklasse, maar een aantal komt uit de lagere middenklasse. Allen vragen zij De Witt vaak om een gunst; deze gunsten bieden een inkijk in hun leven en de problemen waar zij mee te maken kregen. Zo schreef een herbergierster uit Dordrecht De Witt met de vraag of hij haar wat geld kon schenken. Een aantal soldaten, voorheen in dienst voor de WIC in Brazilië, had zich bij haar flink in de schulden gestoken. Doordat zij wegens het verlies van de kolonie werkloos waren geworden, konden ze de schulden niet betalen. Diverse vrouwen van adel vroegen daarentegen De Witt schriftelijk of hij een goed woordje voor hun zonen kon doen, zodat zij een promotie tot kapitein zouden verkrijgen. Deze verzoeken om gunsten worden door de diverse auteurs van de bundel in hun context geplaatst en krijgen daardoor een significantere betekenis dan slechts een actie van een individu; zij bieden een inkijkje in de zeventiende-eeuwse maatschappij.

Toch is er ook een aantal belangrijke nadelen in dit genre en specifiek in dit boek. Door de opzet van een bundeling aan primaire bronnen ontbreekt vaak een hoofdfocus. In Medicks boek staan verschillende aspecten van de Dertigjarige Oorlog centraal, maar zij bieden eerder een microhistorisch panorama dan werkelijk een gefocust theoretisch geschiedwerk. Datzelfde geldt enigszins voor deze bundel, al is de verbinding hier iets hechter omdat alle vrouwen met De Witt correspondeerden. Toch blijft een echte rode lijn uit: het boek vervalt in een serie van vignettes die, hoewel interessant en waardevol, niet leiden tot een grotere conclusie of analyse.

Daarnaast is de keuze van de auteurs om de brieven te hertalen ietwat riskant. Hoewel het logisch is dat de tekst hertaald wordt, omdat een groot publiek moeite heeft met het vocabularium en de vaak omslachtige formuleringen van zeventiende-eeuws Nederlands, brengt deze aanpak gevaren met zich mee. Zij leidt zelfs in de meest accurate vertaling tot een vorm van misleiding. De andere woorden en formuleringen die zeventiende-eeuwers gebruikten, geven een inkijkje in hun beleavingswereld. Zij zijn sterk gekleurd door hun ideeën en ervaringen. Door deze gekleurde woorden te vervangen voor modern Nederlands, verlies je het eigene van de zeventiende eeuw en komen de personen en hun schrijfwijze ietwat anachronistisch en modern over.

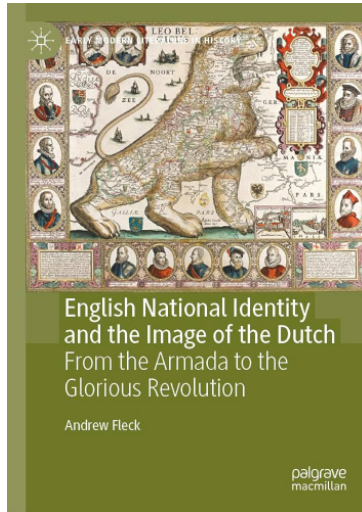
De bundel weet een interessante bijdrage te leveren aan zowel vrouwen-geschiedenis als aan de historiografie over Johan de Witt. Hij weet veel voordelen van de hybride bronuitgave goed uit te buiten. Het boek ontstijgt echter niet een aantal van de grotere nadelen die met ditzelfde genre gepaard gaan: het ontbreken van een duidelijke these of rode lijn. Door zijn toegankelijkheid en opzet is dit boek uiteindelijk vooral interessant voor een algemeen publiek en voor mensen met een specifieke interesse in Johan de Witt of regentenvrouwen en vrouwen van adel in de Nederlandse Republiek.

Joost Oosterhuis is redacteur bij *Skript Historisch Tijdschrift* en volgt de onderzoeksmaster Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Naast zijn interesse voor de vroegmoderne geschiedenis is hij een fervent consument van historische films, games en boeken.

RECENSIE

KANAALCONNECTIES

Timo Vlieger

***English national identity and the image of the Dutch.
From the Armada to the Glorious Revolution***

Andrew Fleck

(Palgrave Macmillan Cham 2024)

ISBN: 978-3-031-42912-5

Paperback, €39,99

343 pagina's

Onze overburen van het Kanaal beschouwen zichzelf als uniek. Van voetbal tot parlementaire democratie, de Britten denken soms dat alles van eigen bodem is – vaak onterecht. Zo had Prins Willem III (1650 – 1702) een hoofdrol in de door de Engelsen gelauwerde *Glorious Revolution* (1688 – 1689), vaak gezien als de ultieme overwinning van het parlement. Het is echter niet de enige episode waarbij de Nederlanders een rol speelden bij een Engelse historische ontwikkeling, aldus Andrew Flecks boek *English national identity and the image of the Dutch*. Voor Fleck zijn zulke cultuurstudies geen onbekend terrein, aangezien hij als docent aan The University of Texas at El Paso gespecialiseerd is in vroegmoderne Britse literatuur en cultuur.

Zoals de titel van zijn werk al suggereert, legt Fleck een identiteit bloot die gevormd is door de Nederlanders – het is de zeventiende-eeuwse rivaliteit tussen de twee staten die de beide landen gevormd heeft. In dit opzicht is Fleck niet heel vernieuwend; er zijn talloze werken te vinden waarin nationale identiteit als het resultaat van een dualistisch wij-en-zijbeeld gevormd is. Deze nieuwigheid ontbreekt ook wanneer Fleck zich niet afzet tegen andere auteurs, en hij slechts enkele pagina's wijdt aan de historiografie rondom Engelse nationale identiteit. Het argument waar Fleck zich achter lijkt te scharen, is dat het vroegmodern Engeland een unicum

is, omdat er al over een natiestaat gesproken kan worden ten tijde van de zestiende eeuw. Hiermee zet Fleck zijn werk in lijn met onder andere de sociologe Liah Greenfeld, wiens *Nationalism: five roads to modernity* (1992) beargumenteerde dat de oorsprong van een nationaal idee te vinden is in de vroegmoderne tijd. Dit is niet bepaald een nieuw concept en Fleck brengt met zijn werk dus ook niet echt een vernieuwing.

Toch mag dit het boek niet schaden; Fleck weet een gedetailleerd beeld te schetsen van de manier waarop de vroegmoderne Nederlanders en Engelsen over elkaar schreven in hun literaire werken. In dit opzicht is Fleck misschien toch een vernieuwende kracht binnen de Angelsaksische wereld, omdat hij Nederlandstalige bronnen ter hand neemt. In zes hoofdstukken gebruikt Fleck Engelse literatuur en toneel om de veranderende relatie tussen Engeland en de Republiek te schetsen. Van een Elizabethaans gedicht over de Lage Landen onder bescherming van de Engelse troon, tot een toneelstuk dat nauwelijks een eeuw later een Engeland schetst dat spijt heeft van haar interventie in de Opstand, Fleck maakt gebruik van een breed scala aan bronmateriaal.

Een van de interessantste delen van het werk is hoofdstuk vier, waarin Fleck schrijft over het toneelstuk *The tragedy of Sir John Van Olden Barnavelt* (1619). Het toneelstuk is slechts drie maanden na diens executie opgevoerd en schetst niet alleen het conflict tussen Prins Maurits (1567 – 1625) en Johan van Oldenbarnevelt (1547 – 1619), maar gebruikt dit conflict als spiegel voor de Engelse maatschappij. Zo zou Barnavelts gepassioneerde afwijzing van Orangistische autoriteitstrekjes bekend moeten hebben geklonken voor het Engelse publiek, gezien de strijd tussen koning Jacobus I (1566 – 1625) en zijn Engelse parlement. Dat Maurits een potentieel tirannieke Jacobus moest voorstellen, merkte ook de censor – Fleck beschrijft in saillant detail de vele notities die de *Master of the Revels* en de bisschop van Londen maakten toen zij het manuscript nakeken. Van *'I like not this'* bij een passage schrijven tot hele zinnen doorstrepen, het is duidelijk dat de Engelse autoriteiten parallellel zagen in deze machtsstrijd. De meest radicale stukken moesten dus weg, waaronder een passage dat het publiek met de woorden *'apply this'* tot actie op zou roepen.

Het is jammer dat Fleck vrij oppervlakkig blijft bij het schetsen van de historische contexten van deze werken. Dit is op zich begrijpelijk, aangezien hij voor een Engelstalig publiek schrijft dat waarschijnlijk niet goed bekend is met de Nederlandse geschiedenis. Daarnaast draait het werk voornamelijk om de primaire bronnen. Deze primaire bronnen lijken zorgvuldig gekozen en worden in groot detail behandeld door Fleck. Het is fascinerend om de manier te zien waarop Nederlandse ontwikkelingen worden weergegeven in een buitenlandse context.

Onlangs deze randkritieken leest het werk bijzonder goed weg en heeft het uiterst fascinerend bronmateriaal. Het is daarom erg jammer dat het werk abrupt stopt in 1688. De Glorious Revolution komt slechts beknopt aan bod in de conclusie, en het zou juist interessant zijn geweest om te zien hoe Engelse schrijvers omgaan met hun plotselinge dynastieke verbintenis met de Republiek. Ik had graag gezien hoe Fleck dit zou hebben behandeld – wellicht is deze connectie met onze kanaalburen een idee voor een vervolgdeel.

Timo Vlieger studeert British Studies aan de Humboldt-Universität zu Berlin, met een focus op internationale politiek, geschiedenis en rechten. Eerder specialiseerde hij zich in erfgoedkunde, koningshuisgeschiedenis en educatie aan de Universiteit van Amsterdam.

ABSTRACTS

CASPER PIETROW

This article examines a historical event between 1706 and 1712, where Sultan Muzhir al-Din of the Maldives lost his throne and sought the help of the Dutch East India Company (VOC) to reclaim it. The new sultan, Muzaffar Muhammad Imaduddin II, also contacted the VOC, urging them not to assist Muzhir. As a result, the VOC became embroiled in a diplomatic struggle for the Maldivian throne. The study showcases Maldivian history using VOC sources, providing insights into the VOC's interactions with smaller Asian states. This is achieved by analyzing multiple perspectives, including letters from Muzhir al-Din, Muzaffar Muhammad Imaduddin II, and VOC officials. The article elucidates the complex political and diplomatic dynamics, offering a unique insight into a previously untold story.

ELLIE VAN EIJK

Song dynasty scholar Su Shi (1036-1101) inspired many through space and time with his poetry. One of his most famous genres is *hè-Tao* poetry or 'harmony poetry', harmonising in this case with poet Tao Yuanming (365-427). Among those he inspired was a celebrated Korean scholar called Sin Hŭm (1566-1628), a scholar rarely discussed outside of Korean-language research who found solace in Su's poems during his political exile. Composing his own works in the *hè-Tao* genre, Sin sought ways to cope with the increasingly complicated circumstances of his banishment. This article seeks to compare the themes in Sin Hŭm's *hè-Tao* collection of *Twenty poems on drinking wine* to the themes found in Tao Yuanming's original by the same name. The aim is to offer an entry point for the exploration of Sin's life and art, and, in so doing, gain a new perspective on the politics in Korea during his time.

JUDITH TE KRONNIE

'How wonderfully God preserves those who trust in him.' This is how Maria ter Meetelen concludes her account of her imprisonment, based on her life as a slave in Morocco between 1731 and 1743. Mary published this account five years after her liberation under the name: 'Miraculous and remarkable cases of a twelve-year-old slave, of a woman named Maria ter Meetelen, living in Medenblik'. The account has gained much notoriety among historians, mainly because of Mary's assertive attitude, but Mary herself emphasizes the importance of religion during her imprisonment. However, religion often influences reporting, but this has been studied to a limited extent. That is why this article examines the influence of religion on Maria ter Meetelen's account. For example, the account often refers to times when she prayed to God and contains phrases that closely resemble the biblical Christmas story or a hagiography.